

Diákok.

Az egészséges, kultúrátlan vidékről, külvárosi levegőtlen utcákból jönnek kopottas, naiv képzetekkel tanulástól, munkától, tudománytól, jövődőről. Hamarosan megismerik azonban az életet, a pöffeszkedő tudománytalanságot, mely az egyetemen a tudomány mezében jelentkezik, a nyomorúságot, amely a jövődőt állítja elébük és amely lehetetlenné teszi a munkát és távoltartja tőlük a tudományt.

Az elnyomott és szegény magyar kispolgárság és értelmiség fiai felkerülvén az egyetemre, megkezdik a magyar értelmiség tengődésének első szomorú éveit. A sivár, nyomorult proletárelélet. Pénz hazulról nem jó és a diák munkáját hihetetlenül rosszul fizetik. Az egyetem és a tanárok hideg közömbösséggel nézik kínlásukat. A magyar dzsentri nagyszerű intézménye, mely számos fia számára kitűnő alimentumnak bizonyult, csak a magyar bürokrácia részére igyekszik szállítani a diplomás dzsentriivadékot. A polgárság és az értelmiség fiainak sorsa nem érdekli. Legjobban szeretné kizárni a *canaille*-t termeiből.

És mégis a csendesen dolgozó, szomorúan nyomorgó diákokból kerülnek ki az egyetem legértékesebb, legkomolyabb elemei. Súlyos és csodálatraméltó erőfeszítések árán. A romantikus diáktípus, mely nemrég még hasznos csatlósi szolgálatokat teljesített a reakciós politikai pártoknak és a jól fészült és jól öltözött „hivatalos” ifjú típusa a diákság igen kis százalékának képviselője és éppen a legértéktelebbszázalékának. A nagy tömeg életszínvonalára mélyen alatta áll még a közepesen kereső ipari munkás élet-színvonalának is.

A magyar feudális gazdálkodást nem foglalkoztatja a bajuk. És ez természetes is. Az anyagi és intellektuális diáknyomor az egész magyar értelmiség szegénységének, tekintélytelenségének magától értetődő kísérő jelensége. A diákság problémája egy része csak a magyar értelmiség problémájának. Magyarországon, ahol a polgárságnak közéletben, politikában szava nincsen és nagyrészt maga is nehezen küzd az élettel, az értelmiségnek szintén nyomorognia kell. A feudális Magyarországnak nincsen szüksége orvosokra, mérnökökre, tanárookra, ügyvédekre. A magyar glóbus, az ipartalan, szegény, fogyasztásra képtelen ország nem tud ezeknek a fiainak kenyeret adni, mondhatnánk. De másképp kell mondanunk. A feudális uralomnak éppen nyomorgó tanítóira, kevés és

rosszul fizetett orvosra van szüksége. Hisz majdnem lehetetlen elképzelni, hogy amikor mindenre a világon, Dreadnought-ra, lótenyésztésre és lóversenyre, jut pénz a költségvetésben, sohasem gondolnak arra, hogy a néptanítóknak tisztességes, emberi életet biztosítsanak, hogy gondoskodjanak arról, hogy Magyarországon 100.000 lakosra 26-nál valamivel több orvos és 1 I-nél valamivel több patika essék. A középkori Magyarország anakronisztikus épületét éppen a nyomorgó és műveletlen tanítók, az orvosok kis száma, a súlytalan és függő értelmiség támasztják alá. A nép butaságban és elnyomottságban való tartásán, a földműves proletár munkerejének embertelen kizsákmányolásán felépülő uralomra művelt és jól fizetett, a népet felvilágosítani és oktatni tudó tanítók, a nép egészségével törődni tudó orvosok, egy elegendő jövedelmű, független és így az ország sorsával foglalkozó értelmiség nagy veszedelmet jelentenének. Ezért kell nyomorogniok a tanítóknak és ezért nem kap orvost és gyógyszerért a gyermekhalandósági és tüdővészstatisztikában oly abnormisan nagy számokkal szereplő magyar vidék. Az értelmiség egyéb tagjaira pedig – ha csak a magyar bürokráciában, melyben majd minden hely a dzsentrinek van lefoglalva, egy-ketten el nem tudnak helyezkedni – az ipartalan országnak valóban nincsen szüksége. Ebben áll az értelmiség sokat emlegetett „túltengése”.

És mégis páratlan szemérmertlenséggel merik kijátszani az üres és hazug jelszót: az értelmiség „túlsúlya” veszélyben forog. A választójog veszélyezteti. Annak az értelmiségnek a túlsúlyáról beszélnek, melynek hangját a magyar politikában sohase hallottuk és amelynek érdekeit mindenkor kutyába vették.

Az értelmiség feladata, hogy a maga létének és az ország jövőjének érdekében megvívja a harcot. Hisz az értelmiség mindenütt a világon a polgárság felszabadulási küzdelmének előharcosa volt. De az értelmiség osztályharca nemcsak egy elnyomott osztálynak az érvényesülésért vívott küzdelmét jelenti a mi számunkra. Az értelmiség a szabadgondolattal sajátosan szoros viszonyban van. Az értelmiség erőrekapása, emelkedése, közéleti súlyának öregbedése természetesen az értelmi, a gondolati értékek érvényesülését, terjedését hozza magával. Az értelmiség ügye ezért a szabadgondolat ügye is, az értelmiség harca a szabadgondolat harca is.

A magyar diákság kezdi megérteni az értelmiség történelmi hivatását. Tanul és dolgozik. A tudományt, amelyet az egyetemen egyáltalán nem, vagy csak nagy nehezen talál meg, másutt keresi. Elfogulatlan, előítélet nélkül való, a magyar uralomnak le nem kenyerezett emberek között. Fegyverkezik a nagy feladatra és átlátja, hogy Magyarország többi dolgozó embereivel egy csatavonalban, a csatasor élén kell küzdenie a jövőért, mely a tudománynak megbecsülést, az értelmiség tagjainak gazdag, tartalmas életet ígér, hogy minden életérdeke és életakarása szinte ráerőszakolja a modern, iparos, fogyasztó, munka- és kenyéradó Magyarországiért való küzdelmet.

A régies, primitív képzetek lassanként eltűnedeznek. Megtanulja, hogy magyar uraktól hiába vár elismerést és kenyeret. Magának kell azt kiverekednie. Megtanulja, hogy amit a középiskolában a fejébe vertek és az egyetemen prelegálnak, nem a szent, nagyszerű tudomány, hanem majdnem mindig az uralkodó osztályok tudósaitól az uralkodó emberek érdekében kevert mérges, bódító ital, melytől hiába vár hasznos és igaz megismeréseket, mely ellenkezőleg az életről, a természetről, a gazdaságról megtévesztő, hamis tanokra tanítja. Az az ezernél több főt számláló diáktömeg, mely tiszteletreméltó áhítattal hallgatja elfogulatlan kutatók tanításait és tudatában van annak, mit kell cselekednie, egy jövőendő nemesebb s gazdagabb magyar élet örvendetes biztató tanúságtevője. Hisszük, hogy az egyetem új diákjai is nagy számban csatlakoznak társaik igaz törekvéseihez.

Székelly Artúr.

Hit és hiszékenység.

A vallás – és fejtegetéseink szempontjából egyedül ez fontos – nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy azokat a kötetekre menő tényeket, amelyek a szellemeknek a jellemét és szokásait valamint a varázslati szertartásokat megvilágítani alkalmasak, az emberek *elhiggyék*. Tanításainak talán a magvát abban lehet látni, hogy aki ezeket el nem hiszi az vallástalan, aki már életében is, de főleg halála után egészen más elbánásban fog részesülni, mint azok, akik elhiszik ezeket a csodálatos és gyakran az elemi valószínűséget is nélkülöző dolgokat.

A tudomány féktelen erővel támadt reá a vallás babonáira és az értelem egész harcterén meghátrálásra kényszerítette azokat. De abból a felháborodásból, amellyel az ébredő emberiség a vallást magától elvetette, nemcsak a megcsaltak panasza szólott, akiket a vallás a tudományyal együtt a technika áldásaitól is megfosztott, hanem a megalázottak tiltakozása is, akik rémülten ébrednek arra, hogy az *erkölcs* magasztos értékeit a tudatlanság és a babona őreire bízták. A hit és a bizalom fenséges képességeit, amelyekből az erkölcs fakad és amelyekből minden haladás táplálkozik, a vallás egybekeveri a hiszékenység szenvedélyével és ezzel az emberi jobblét forrásait orvul megmérgezi. A kábán megvesztegetett tudat önmagára eszmél és lázongva kérdezi, hogy mi ad azoknak, akik az ember állati származásának és szellemi szorultságának az uzsorásai, bátorságot és képességet arra, hogy a felfelé törő és fejlődő emberiséget erkölcsi gyámságban tartsák? Feleljen a vallás: miképp merik a szellem nincsetlenei, miképp merik a hiszékenyek a hit kincsei felé kinyújtani kezeiket?!

Hinni és *elhinni*, a magyar nyelv egy tőből képezi ezt a két szót, amely pedig két különböző világot jelent. A hitem az, ami áldozatra készlet ott, ahol előnyök nem biztatnak, ami kitartásra

öszönöz, amikor a siker reménye elhalaványul, ami kényszer nélkül is kényszerít és parancs nélkül is kötelez. Amiben hiszek, azt erkölcsi ítéletem zsinórmértékévé teszem, azt helyesnek elfogadom és a hitemmel döntök a jó és a rossz között. Ellenben amit elhiszek, azt egyszerűen valónak fogadom el, anélkül, hogy ezzel helyeselnék vagy helytelenítenék.

A hit ösztöne a létfenntartásból fakad és enélkül hiába volna minden gondolkozás, hiába a világ összefüggéseinek minden tisztázása, eredményesen sohasem tudnánk *cselekedni*. Megbízható ismeretek nem elegendők a cselekvéshez. Célok nélkül nem cselekedhetünk és célokat csak szükségleteink tűzhetnek nekünk. Ha pedig az eszközök többfélék, akkor ezek között is választanunk kell. Hiába visz a Duna mindkét partján út Bécs felé, mégis, mielőtt elindulnánk, választanunk kell a két út között és amiután választottunk, ragaszkodnunk is kell a választásunkhoz. A gyakorlatban gyakran fontosabb az, hogy döntsünk, mint az, hogy miképp döntöttünk. Ha nem volna meg az a képességünk, hogy választásunkban megbízzunk, ahhoz ragaszkodjunk, akkor hiába volna minden mértan és minden földrajz, sohasem érnénk Bécsbe. Akár egy séta, akár egy utazás, akár egy egész életpálya is az ami fölött döntöttünk – mindegy. Lehet hogy csak egy kirándulásról volt szó, de lehet, hogy hazát, pártot vagy osztályt kellett választanunk és lehet hogy az örömek és fájdalmak határain túl a lét és a nem lét országainál válnak el útjaink . . . Amint a viszonyok bonyolultabbak lesznek, a helyzetek kevésbé áttekinthetők, a megteendő út mindég hosszabb, az egyszerű bizalomból meggyőződés lesz, áhítat és ihlet, erkölcsi világnézet. Valahányszor akaratumk habozik és megfelelkezik az első és eredeti döntés körülményeiről, avagy a torlódó akadályok attól eltántorítják azt, mindannyiszor a meggyőződés ereje ragadja magával cselekvésünket és diadalmasan átsegít bennünket az erkölcsi világ holt pontjain. Döntő cselekvés, merész áldozat, igazi haladás hit nélkül nincsen és a tudomány fejlett rendszereit egyedül ez tudja termékeny emberi magatartássá és cselekvéssé átalakítani.

Amilyen merészen szökik ki a cselekvés ismereteink holt anyagából, olyan gondosan és olyan lelkiismeretesen kell ezt az alapot lerakni. Csak amikor mindent tudok, ami tudható, csak amikor mindent megismertem, ami megismerhető, akkor, de csakis akkor kell és szabad magatartásomat megválasztanom a természettel és a társadalommal szemben, döntenem a cselekvés kínáló utjai között és döntenem úgy, hogy a választott útban megbízhassam és haladhassak rajta vakon, végig, minden megpróbáltatáson, minden fájdalomon és minden kételyen keresztül . . .

Vannak, akik az erkölcsben valami kellemetlent és feszélyezőt látnak és mert nem mindent könnyű elhinni, azt hiszik, hogy a hiszékenységben is van valami erkölcsös. Kétségtelen, a hiszékenységnek is megvannak a maga nehézségei, akár a kételkedésnek. A megrögzött előítéletekben nehéz kételkedni, a csodálatosat meg nehéz elhinni. Megértjük tehát, ha a hiszékenyek egy

része elszórakozik ezzel a képességével, megértjük a panaszait is, hogy míg ők elhisznek mindent, még a hitetlent is, addig mi nagykényelmesen csak azt hisszük el, amit tényekkel és érvekkel bebizonyítanak nekünk, de értelmetlen és teljesen zavaros, amikor a vallásos emberek ezen messze túlmennek és hiszékenységüket nyíltan és mereven erkölcsi létük alapjának teszik meg.

A hiszékenységnek is lehetnek következményei, csak hogy ezek nem erkölcsiek. Lehet hogy a hiszékeny embert becsapják, lehet hogy kinevetik, lehet hogy megsajnálják tudatlanságáért vagy kitüntetik hitbuzgóságáért, lehet hogy tönkremegy, mert hiszékenyebb a szomszédjánál, lehet hogy püspök lesz belőle, mert többet hisz el a vetélytársánál – de a hiszékenysége soha sem több mint erkölcsileg közömbös hajlam, öröklött vagy szerzett sajátság, vagy fogyatékoság, aminő a göndör haj, a jó hang, vagy akár a hasbeszélés képessége.

Csak azokból az ismereteimből, amelyek a környezetemre vonatkoznak és amelyek cselekedeteimben tehát szükségképpen korlátoznak, csak ezekből fakadhat igazi hit. Akár Isten teremtette a világot, akár nem, az a felelősségemet nem érinti. Akár elhiszem azt, hogy hat nap alatt teremtette a világot, akár nem, az minden élethelyzetben teljesen közömbös. De tovább megyünk. Minden olyan babona, vallás vagy hazugság, amely azt tanítja, hogy a természet rendjét ismeretlen erők megzavarhatják, minden csoda-hit, amely a világ folyásában az okozatiság uralmát el nem ismeri – alapjában támadja meg az erkölcsöt, mert nem fűz cselekvőségünkhöz határozott és szükségszerű következményeket és ezzel feloldja magatartásunkat ezen következmények súlya alól. Hitet és erkölcsöt csak tudományra szabad alapítani, vallásra sohasem.

A kötelességvállalás teszi a hit lényegét. Mi, akik az ember önrendelkezésében hiszünk, ezzel kötelességet vállalunk. Nincs hagyomány amelynek a régisége felment bennünket az önálló elhatározás alól; nincsen tekintély amelynek a fensége magatartásunknak következményeit rólunk elháríthatná. Felgyújtottuk magunk mögött a hidat, amelyen a gyáva kényelem a felelőség elől biztos partra menekül. Az aki mindenkor el tud számolni a társadalom és a természet által reá ruházott javakkal és a nagy elszámolásban, amelyben ő és a lelkiismerete egyedül vannak, azt mondhatja: Nem vártam és nem fogadtam el soha parancsot sem az Ég, sem a Múlt, sem a Tekintély szavától, hanem igaz erőlködéssel magam döntöttem el, mi a helyes és mi a helytelen – az az ember hitt az emberi önrendelkezésben és erkölcsössé lett általa.

Mi, akik a társadalom fejlődésében hiszünk bennünket ez a hitünk elzár attól, hogy a teremtésre hárítsuk a rossz intézmények felelősségét. Mi magunk is felelünk mindenért, amivel a jelent és a jövőt megváltoztathatjuk. A mi erkölcsünk nem kiegyezés saját hiszékenységünk és képzeletünk torzszülötte között, hanem ellenőrizhető következményekért vállalt felelőség. Ami hitünk nem enged kibúvót, amely a túlvilágra halasztja az egyenleg felállítását.

A szabadgondolkodó ha akarja, ha nem kell hogy az okozatiság törvénye alá lehajtsa fejét és cselekvéseinek minden következményét pallosjoggal ruházza fel.

Akik rólunk, szabadgondolkodókról azt mondják, hogy nincsen hitünk, azok nyilván a saját hiszékenységüket hitnek tartják, mert nincsenek erkölcsi igényeik. Az igazi hit feltétlenségét és kötelező erejét ezek nem ismerik. Csak a hiszékenység alól felszabadult ember érett meg a hit világára.

Polányi Károly.

Szabadgondolat és kultúra.

A Budapesti Újságírók Egyesületének Almanachja ily című fejezetében politikusokat és írókat szólaltat meg. Az Almanach szerkesztői igen helyesen felismerték, hogy a mostani esztendő legjelentékenyebb szellemi csatája a szabadgondolat körül indult meg és zajlik még most is. A szabadgondolat hívei ebben verődtek harcias táborba s megkovácsolták e harc legerősebb fegyverét, a szabadgondolat sajtóját. Ez – újságírás szempontjából is – bizonyára elsőrendű esemény és nem sértett érzékenységből állapítjuk meg a mulasztást, amelyet az Almanach elkövetett akkor, amikor erről az eseményről tudomást sem vett, holott magának a szabadgondolatnak a magyar szellemi élet terére való hódító bevonulását önmaga is jelzi ezzel az ankéttel, amely előtt hasábjait megnyitotta.

A szabadgondolat hívei előtt tanulságos ez „az ankét, amelyen ellenség és jóbarát egyaránt megnyilatkozik. És örömmel állapíthatjuk meg, hogy a szabadgondolat ma már olyan erős ellensége itt a reakciónak, hogy nyíltan és őszintén senki sem mer ellene állást foglalni. Mint ahogy ma már a szociáldemokrácia ellen hadakozók is azzal kezdik, hogy „én is szocialista vagyok”, úgy ezek a Zichyvel és Barkóczyval egy hitet vallók is azt vallják, hogy ők tisztelik a szabadgondolatot. De hogy miképpen, azt rögtön elárulják, mihelyt ez udvarias nyilatkozatnál tovább kell menniök. Így gróf Khuen-Héderváry Károly azzal vezeti be a szabadgondolat ankétjét, hogy „sem mire sem jó, ha benső ügyek külső terepnumra hurcoltatnak, de mindenre rossz, ha a benső ügyek uralomra törekszenek a külső terepnumon”. A miniszterelnök urnák, aki még három tárcát is visel az elnökségen kívül, oly sok fogalmazó áll rendelkezésére, – bizony ezt kissé jobban is megfogalmaztathatta volna. De mond ő még cifrábbakat is: „Hogy ezeknek a szellemi harcoknak mi hasznát vagy kárát látja a kultúra, ezt pontosan meghatározni nehéz, de talán felesleges is.” Vannak, akik ezt nem tartják feleslegesnek s akiknek ez nem is nagyon nehéz. De ezek részére is van egy jó tanácsa az ezidő szerinti legfőbb magyar Gondviselésnek: ne disputáljunk mérgesen és ne legyünk türelmetlenek. Tehát legyen csend, nyugalom, türelem, gondolataink – a

belső ügyek – maradjanak benn a koponyánkban, mint rab a cellájában: ez a véleménye a szabadgondolatról Khuennek. A másik gróf, Tisza István szerint „a gondolkodás szabadságát a szabadgondolkodók ellen kell megvédeni”. Oh, milyen vigasztaló, hogy ez a sötét ember oly gyarlón, oly tudománytalanul, szinte szánandó szellemi szegénységgel jelen meg a szürke, névtelen újságírók között. Nincs egy új ötlete, nincs még egy új kifejezése sem. A „Budapesti Hírlap” leghívebb olvasója sem mondhatna egyebet, mint ő. Nacionalistának vallja magát, de így: „Édes-keveset bánjuk az egész emberiség boldogulását, ha az a magyar nemzet haladásával, virágzásával, nagyságával nincs egybekötve”. Ez már súlyos körtünet. Hát ez az ember valóban nem tudja, hogy a nemzetek sorsa elválhatatlanul összefügg egymással? Hogy *külön* nemzeti haladás, virágzás, nagyság, csak úgy képzelhető, ha az országhatárok az édig nyúlnának? És micsoda rideg hazafias szív lehet az, amelyben a nemzeti érzés mellett nem jut hely az egész emberiséghez fűző szolidaritás nagy érzésének? O nem bánja: pusztuljon el az egész világ, csak a magyar legyen hatalmas és boldog. De hát lehetséges-e ez? Azt hisszük, egy napig sem tudna *jól* élni Tisza István sem, ha nem állnának rendelkezésére azok a javak, amelyeket a külföldnek köszönhet. És hogyan élhetne meg az az ország, amelybe 135 millió koronával több árut hoztak be tavaly is, mint amennyit kivittek. Lám, így elsötétíti az elmét az üldözési mánia, amelynek szerencsétlen betege küzd a gondolat szabadságáért „a modern felvilágosodás jelszavainak terrorizmusa” ellen. E küzdelemben méltó társa Polónyi Géza, aki a keresztény erkölcsi világnézetet védi „az internacionális szociáldemokrácia, a progresszív szabadkőműves-páholyok, a szabadgondolkodók és . . . a veszélyes mérveket öltött bevándorlás” ellen, megjegyezve, hogy *sajnálata*ra *nagyobbrészt zsidók* azok, akik ellen védekezni kell.

Ez előkelő álhírlapírók után megszólal néhány valódi hírlapíró, csak formában előkelőbben, de tartalomban épp oly sötéten. Ezek a szabadgondolatnak „igen, azonban” hívei.

Igen, híve vagyok a szabadgondolatnak, mondja Balogh Pál, *azonban* csak úgy, ha piros-fehér-zöld ez a gondolat, ezt kívánja a nemzeti jelleg, a nemzeti kultúra . . .

Igen, híve vagyok a szabadgondolatnak, mondja Barát Armin, *azonban* ne bántsuk egymást, mert vagy a morál-etikai javak vagy a pozitív tudomány vívmányai kallódnak el.

Igen . . . azonban a szabadgondolkodók zsarnokok, terrorizálnak, – panaszkodik Csajthay Ferenc.

Igen . . . azonban csoportokba verődni nem szabad a szabadgondolkodóknak, – mondja Kenedi. Csak úgy egyedül szabad szép, könnyen emészthető, mindenkit kibékítő cikkeket írni, de a csoport, veszedelmes, mert a szabadgondolatot még elvezetheti a tettig. És még egy *azonban*: mi az az emberi morál, amit a vallásos moráltanítások helyébe akarnak tenni? Tehát ilyen szabadgondolkodó ő: csak maradjunk meg a vallástanításnál.

Mezei Ernő, Apáthy István is szabadgondolkodók, *azonban* az

előbbi az istent, az utóbbi a magyarságot félti a szabadgondolattól.

E „szellemi fegyvertár rozsdás fringái”, mint Rónai Zoltán írja ebben az Almanachban, éppen úgy, mint hatalmának politikai éles fegyverei nem teszik elég erőssé az uralkodó reakciót arra, hogy az ország elfojtott gazdasági és szellemi energiáinak felszabadítását megakadályozzák. És e felszabadítás közeledtét jelzi az a győzelem, amelyet ebben a szellemi tornában a mi embereink aratnak. Rónáin kívül Kunfi Zsigmond, Weltner Jakab, Garbai Sándor, Jászi Oszkár, Szende Pál, Sidó Zoltán, Zigány Zoltán más-más oldalról verik vissza a reakciós „szabadgondolkodók” támadásait.

A szellemi túlerő előbb-utóbb érvényesülni fog a sajtó után a társadalom és politika terén is. Ez az eléggé dicséretes őszinteség, amellyel a hazug szabadelvűség bajnokai sötét gondolataikat feltárták, bizonyára mindenütt csak fokozza a vágyat, a törekvést, a harci kedvet a gondolat szabadságáért, a világosságáért. *Ormos Ede.*

Barlám és Jozafat legendája.

„Úrnak nevében kezdetik a szent Barlámnak élete. Kérem azért én, ki ezt írtam, mindazokat, kik e könyvecskét olvasandók, hogy szeretettel olvassák, mert igen szép.

A szent Barlám, kinek életét a tiszteletes Damascenus János doktor szeretettel összeszedette és megírta, a szent Jozafát királyt, isteni malaszt öbenne cselekedvén, a pogányságnak állapotáról a keresztény hitre téríté ím ilyenképpen.”

Igaza van a Kazinczy-kódex kedvesen naiv írójának. Nagyon szép történet a Barlám és Jozafát története.

Avennir király nem szereti a keresztényeket és még kevésbé a barátokat. Nagy tehát az ijedtsége, amikor az ötven „égbenező bölcs” egyike megjósolja, hogy fia nem lesz országában király, mert fia a keresztény hitnek hive lesz. A fiút tehát a világtól elzárva, egy fényes palotában nevelteti, ahol sem kórságot, sem vénséget, sem halált, sem pedig szegénységet nem szabad látnia. Mégis, mikor a fiu a „hős kor”-ba jut, kikívánczik a városba és egy ilyen útja alkalmával találkozik egy vak és egy bélpoklos emberrel, majd egy másik útja alkalmával egy öreg emberrel és megtudja, hogy minden ember közös sorsa az öregség és a halál. Ezért „nagy szomorúságba vala vettetve”. Tépelődéseiről hírt vesz egy Barlám nevű tökéletes és szent ember, aki csellel bejut a palotába és a fiút meghódítja a kereszténység számára. Jozafát, miután keresztény hitre téríti az ő visszatérítésére küldött ál-Barlámot, kimegy a pusztába, ahol a valódi Barlám megkereszteli és ahol azután ő is mint remete él tovább.

Ez a szép történet majdnem szószerint megtalálható részben a *Jatakam*-ban, részben a *Lalita Visztará*-ban, mely írások Buddha születésének és halálának legendáját tartalmazzák. Fő szépségét

azonban nem ez a népmese minden jellegzetes tulajdonságát magán viselő történet képezi, hanem azok a keleti színben pompázó hasonlatok, amelyekkel Barlám meghódítja Jozafátot és amelyek teljesen indiai eredetűek. A regény hőse, Jozafát nem más, mint Buddha, a teljes „megvilágosodása” előtt.

A keleti királyfi kedves története annyira belopta magát a keresztény hívők szívébe, hogy felvették őt a diptychonba, amelyből helyi jelentőségű szentek neveit felolvasták. Innen azután Buddha-Jozafát bejutott a kánonba és V. Sixtus pápa alatt a szentek hiteles névsorába.

Míg ugyanis III. Sándor pápa nem tette kizárólagos pápai joggá a szentté avatást, tetszés szerint vettek fel az egyházközségek új meg új szenteket. Hogy azután a szentek zavaros tömegében egy kis rendet teremtsen, megbízta V. Sixtus pápa Baronnis bíborost, hogy készítse el a szentek hiteles névsorát. Ebben a lajstromban november 27. napjára már ott találjuk „szent Barlám és Jozafátot Indiából, Perzsia határából, kiknek szent cselekedteit Johannes Damascenus írta meg”.

Miután pedig hindu barátaink így bekerültek a szent társaságba, illő volt, hogy a többi szentek mintájára ereklyéik is előkerüljenek. Aminthogy Velence birtokában meg is találja szent Jozafát „os et pars spinae dorsi”-ját, amely mint csudatevő szent ereklye a köztársaság büszkeségét képezte mindaddig, amíg Luigi Mocenigo, velencei doge a nép ellenkezése dacára el nem küldte a szent relikviákat Sebestyén portugál királynak Lissabonba, ahonnan viszont Antonio prätendens elrabolja és magával viszi. 1594-ben Emmanuel királyi donációs levéllel az elrabolt csontokat fiának adományozza, ahonnan viszont San Salvador praelatusához, Christophorus Butkeushoz kerülnek a sokat hányatott csontok. Végre 1672 augusztus 7-én nyugalomra találnak. Franciscus Dierict apát ünnepélyesen elhelyezi őket egy Antwerpen melletti kolostorban, ahol többé nem háborgatják nyugalmukban. És hiába figyelmeztették Cara és Cosquin a katolikus világot a legenda buddhista eredetére, Palermo városa mégis templomot emelt Szent Jozafát (Joasaph) tiszteletére.

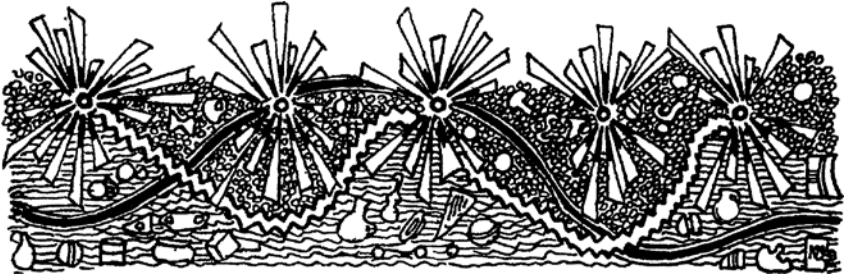
Buddhának nem ez az első és fontosabb szereplése a kereszténység legendáiban. Buddha életének a gerincét vándorélet képezi tanítással és gyógyítással. Királyi származású. Nemzése és születése természetfeletti. Születését csuda jelenti be. Királyok hódolnak az újszülöttnak, ajándékokat hozván. Egy öreg brahman tüstént felismeri benne a bajok megváltóját. Béke és öröm vonul le a földre. Az ifjú Buddhát üldözik, ő csudás módon megmenekül, ünnepélyesen mutatják be a templomban. Mint tizenkét éves fiút keresik és a papok között találják. Böjtől és megkísértik. Felavató fürdőt vesz a szent folyóban. Hivő szózata: „Kövess engem”. Egy tanítványt indus szokás szerint fügefafa alatt avat fel. Utasítással ellátva küld ki 2-2 tanítványát. Egy leány a népből „boldog”-nak hirdeti anyját. Csudákat tesz, megveti a földi javakat, alázatosságot, békességet, az ellenség szeretetét, önmegaláz-

tatást és önmaga legyőzetést és a nemi érintkezéstől való tartózkodást ajánl. Halálsejtelmeiben hangoztatja, hogy ő haza, az égbe megy és búcsúbeszédében inti tanítványait, megígéri közben] árasát és általános világpusztulást jósol. Hazátlanul és szegényen vándorol mint orvos, üdvözítő és megváltó. Ellenfelei szemére vetik, hogy a bűnösök társaságát keresi. Röviddel halála előtt is egy bűnös nőhöz hívatik vendégül. Vizen jár. Csudajelek közt hal meg: a (öld reng és a föld szélein lángok csapnak fel, a nap kialszik, meteor hull az égből az alvilágba és az égbe száll.

Bizony-bizony, mint Seidl Rudolf rámutat, a Krisztus előtt 500 évvel élt Buddha története majdnem szószerint azonos Krisztuséval.

Így olvasztotta magába a kereszténység a pogány mitológiák nemes érceit.

Így támadt fel a kereszténységben a pogány Buddha, először mint Jézus Krisztus, másodszor mint Szent Jozafát. *Tar Lőrinc.*

TÁRSADALMI KÉRDÉSEK.

Nők az osztályharcban.

Az ősszel lesz 64 esztendeje, hogy Marx és Engels, a marxizmus egyik leggyönyörűbb okiratában, a Kommunista kiáltványban ezt írták: „. . . Minél kisebb ügyesség és erő kifejtés szükséges a kézi munkához, azaz minél jobban fejlődik a modern ipar, *annál jobban szorítja ki a nő munkája a férfiét.* A nem- és korkülönbségnek a munkásosztályra nincs immár semmi társadalmi jelentősége. Ok már csak munkaeszközök, amik kor és nem szerint különböző költséggel járnak.” Marx és Engels már ezelőtt 64 évvel világosan látták ezt a folyamatot megnyilvánulni az ipari forradalom termőföldjén, Angliában. Már akkor látták, hogy a kapitalisztikus nagyipari termelésnek szüksége van a női munkára, sőt a gyermekmunkára is s nem elégedhetik meg csupán a férfimunkával.

S azóta, hogy a nagyipari termelés rég elhagyta a kapitalizmus klasszikus hazáját, Angliát és rákényszerítette a más országokat is a kapitalisztikus termelésre: látjuk mindjobban beteljesedni a kiáltvány szavait.

Nemcsak a tipikus iparos országokban láthatjuk a nők százazreit dolgozni a gyárakban, hanem oly országokban is, ahol még a kapitalizmus úgyszólván csecsemőkorát éli, találkozunk nagy tömegű nőproletárokkal: bérmunkásokkal, akik épp úgy, mint a férfiak, sőt azokkal versenyre kelve kínálják megvételre munkaerejüket.

A nagyipari termelés eme egyik sajátossága, hogy kirángatja a családi otthonból a megélhetésért folyó ádáz küzdelem harcterére a nőt, az anyát, egyúttal a család széjjelválasztását is eredményezte. Napjainkban a „családi otthon szentsége” frázis; olyanok ajakán csendül meg, akik vagy visszafelé akarják forgatni a haladás kerekét, vagy tudatosan nem akarják észrevenni a nagyipari termelésnek a proletárcsaládokba, a nőkért és a gyermekekért benyúló polipkarjait. A proletárnőknek, az anyáknak is, ma egy igen jelentős százaléka épp oly kereső, mint a férfi. Ott tehát, ahol a nő is kénytelen áruba bocsátani munkaerejét, mert másként lehetetlenné válna még a legalacsonyabb – a legszükségesebbre

szorítkozó – standardén való megállhatás is, ott családi otthonról, a maga idillikus, eredeti értelmében, szó sem lehet.

Hogy csak megközelítő és halovány képet alkothassunk magunknak arról, hogy ezidő szerint már mily óriási ama nők száma, akik ki vannak ragadva a családból, önállóan keresők: bér munkások, nézzük végig az alábbi s csupán Európa egynehány országára vonatkozó számadatokat:

O r s z á g	Számlálás éve	Foglalkoztatott nők száma*		
		az ipar, kereskedelem és közlekedésben	a mezőgazdaságban	összesen
Anglia --- --- --- --- ---	1901	4,191.798	148.551	4,340.349
Németalföld --- --- --- ---	1899	35.478	42.999	78.477
Dánia --- --- --- --- ---	1901	43.854	57.983	101.837
Svédország --- --- --- ---	Becslés	80.000	434.000	514.000
Norvégia --- --- --- --- ---	1901/07	22.170	3.500	25.670
Finnország --- --- --- ---	Becslés	24.000	?	24.000
Ausztria --- --- --- --- ---	1900	493.934	952.507	1,446.441
Bosznia és Hercegovina ---	1908	1.949	?	1.949
Bulgária --- --- --- --- ---	1905	13.040	?	13.040
Svájc --- --- --- --- ---	1905	270.896	?	270.896
Olaszország --- --- --- ---	1901	900.958	1,495.650	2,396.608
Spanyolország --- --- --- ---	1900	302.849	775.647	1,078.496

* VII. Internationaler Bericht über die Gewerkschaftsbewegung 1909. című könyvből.

* VII. Internationaler Bericht über die Gewerkschaftsbewegung | 1909.
könyvből.

Ezekből a számokból kitűnik, hogy csupán abban a 12 európai országban, amelyekről adataink szólnak, több mint *tíz millió* ama nők száma, akik maguk keresik meg a kenyerüket. S ebből a rengeteg számból közel hat és fél millió nő van foglalkoztatva az ipar, kereskedelem és közlekedésben. Azokban a foglalkozási ágakban tehát, amelyeket ha nem is a modern kapitalizmus teremtett meg, de az fejlesztette, duzzasztotta oly hihetetlen mértékben. És ha ezen hat és fél milliónyi táborhoz még hozzávesszük csak a világ egyik legnagyobb iparos államában, az Egyesült Államokban foglalkoztatott nőknek óriási számát, akkor félelmesen bontakozik ki szemünk előtt egy rettenetes nagyságú nőmunkás tábor: sápadt arccal, fonnyadt izmokkal, megrokkant testtel, jelezve a kapitalisztikus nagyüzemi termelés roppant fejlődését és – hogy egyebet ne említsünk – a családra gyakorolt züllesztő hatását.

A nőknek az iparba, kereskedelembe, közlekedésbe, egyszóval a gyárakba, műhelyekbe, az irodákba való bevonulásával egyidejűleg, sajátságos, de egészen természetszerű folyamat ment végbe a dolgozó férfi-proletárság között. Rossz szemmel nézték – sőt nézik most is sok helyütt – a nők rohamos térfoglalását. Egyrészt azért, mert látták, hogy ezzel csak nő az amúgy is sok proletárt

számláló Reservearmee, az ipari tartaléksereg; de másrészt és főként azért született meg ez az ellenszenv, amiért az amerikai munkások gyűlölik a bevándoroltakat s törvényhozás útján is igyekeznek ellenük védekezni, amiért a szervezett munkás gyűlöli a szervezetlent, az indifferenset: mert lenyomják a munkabéreket. A gyárakba, műhelyekbe és irodákba betóduló nők alacsonyabb bérért vállalkoznak ugyanannak a munkának az elvégzésére, amiért a férfimunkások többet kaptak. Innen a gyűlölet.

De hiábavaló az ellenszenv, hiába a gyűlölet az alacsonyabb bérért dolgozó nők ellen; mint ahogy hiábavaló volt az első szövőgépek szétrombolása is. Mert a kapitalisztikus nagyüzemi termelés immanens törvénye a nők dolgoztatása is. A női munkások ellen küzdeni botorság, mert egyet jelent a fejlődés kerekének megállítani akarásával. Az értelmesebb férfimunkások rövidesen szintén belátták ezt, annál is inkább, mert a nők általános bérlenyomó voltukra megérkezett az egyetlen lehetséges panacea: a nőmunkások szervezése.

Ahogy a férfibérmunkások első esetlen és öntudatlan szárnypróbálgatásai után, amelyek a helyzetük megjobbítására irányultak, szinte törvényszerű pontossággal alakultak a férfimunkások harci szervezetei: a szakszervezetek; úgy a nőmunkások is egy bizonyos idő múltán ráléptek arra az útra, amelyet részükre a kapitalista társadalmi fejlődés, az osztályharc állandó jelenléte és folyton élesbedő tusai kijelöltek: a szervezkedésre. Hogy mily nagy a szakszervezetileg organizált női proletárok száma, azt a következő táblázat mutatja:

Szakszervezetekben tömörült nők száma 1909-ben.¹

Ország	Összesen	Ország	Összesen
Anglia --- --- --- --- ---	201.000*	Ausztria-- --- --- --- ---	42.076
Németalföld --- --- ---	4.450*	Bosznia és Hercegovina	259
Dánia --- --- --- --- ---	11.967	Magyarország --- --- ---	5.171
Svédország --- --- --- ---	9.451	Szerbia --- --- --- --- ---	148
Norvégia --- --- --- --- ---	2.823	Bulgária--- --- --- --- ---	2.431
Finnország --- --- --- ---	3.587*	Svájc --- --- --- --- ---	4.075
Németország --- --- ---	154.070	Olaszország--- --- --- ---	45.934

* Az előző évről szóló jelentésből valók.

Amint látjuk tehát, közel *félmillió* a szakszervezetekben tömörült nők száma. Ebből a nagy számból mindössze 35 ezer esik a mezőgazdaságban foglalkoztatott nőkre. A többi mind az iparban, kereskedelemben és a közlekedésben van foglalkoztatva. (Magyarország gazdasági elmaradottsága, kezdetleges kapitalizmusa itt is kidomborodik: összesen 5171 az iparban, kereskedelemben és közlekedésben foglalkoztatott nőmunkás volt szervezve

¹VII. Internat. Bericht über die stb.

1909-ben Magyarországon; ugyanakkor több mint 42 ezer nőmunkás volt szervezve Ausztriában, ugyanazon foglalkozási ágakból.) Azokból a foglalkozási ágakból kerül ki tehát a legtöbb szervezett nőmunkás is, amelyekből a legtöbb szervezett férfimunkás rekrutálódik: az iparból, a kereskedelemből, a közlekedésből, a kapitalisztikus nagyüzemi termelés által megnövesztett foglalkozási ágakból. Ami világos és érthető is, mert a kapitalizmus nemcsak a termelőeszközöket (a gépeket stb.) forradalmasította, hanem gyökeresen felforgatta a munkás (lett légyen az férfi vagy nő) szerepét és helyzetét is a termelőviszonyban. Az iparban, kereskedelemben és közlekedésben foglalkoztatott munkások a szemeik előtt látják végbemenni a Marx koncipiálta törvényszerű folyamatát a tőkének: a koncentrációt; s érzik az ebből folyó egyetlen bizonyosságot: hogy lehetetlenség számukra a bérmunkássorból való kiemelkedés. S így az osztályként való szervezkedése a proletárságnak, mint az egyetlen lehetséges és reális eszköz, legelőbb a kapitalizmus által forradalmasított és megnövesztett foglalkozási ágak munkásai között kezdődik meg.

A nőmunkásoknak a tőke és munka harcában elfoglalt szerepéről azonban nem ad teljes képet a szakszervezetekben való tömörülésük. Mert bár igaz, hogy a munkásmozgalom legjelentősebb ága a közvetlen gazdasági érdekek kiküzdésére alakult szakszervezet, de a munkásosztály nem lehet el a politikai szervezetek, a politikai mozgalom nélkül sem. A nőmunkások a munkásmozgalom eme jelentős ágát: a politikai szervezetet sem hanyagolják el. Bár nagyon sok helyütt, a kedvezőtlen politikai viszonyok folytán, csak a legutóbbi időkben kezdődhetett el a nők politikai szervezése, mégis szép számú sereget tesz ki a politikailag szervezett nőmunkások száma. 1910 elején volt:¹

Németországban	82.645
Ausztriában	26.950
Svájcban	1.000
Hollandiában	2.000
Norvégiában	1.400
Finnországban (1908)	2.772
Oroszországban	300

közel 120 ezer nőmunkás volt tehát 1910 első felében a szociáldemokrata politikai pártszervezetekben szervezve.

A munkásnőknek úgy a szakszervezeti, mint a politikai mozgalomban való ily intenzív részvétele élénken demonstrálja azt, hogy ahol a kapitalisztikus nagyüzemi termelés megvetette a lábát, ott nemcsak, hogy szertemállik a régi idillikus család és válik kenyérkeresővé, bérmunkássá a nő is, hanem a férfibérmunkások erős segítő sereget nyernek bennük az osztályharc nagy és mindennapos ütközeteihez.

Horthy János.

¹ Bericht an die zweite intern. Konferenz soz. Frauen zu Kopenhagen 1910.

Faji előítéletek.

Szorosan véve Európában faji kérdésről egyáltalában nem lehet szó, hanem legfeljebb nyelvi vagy történelmi különbségen alapuló harcról. Bár Európában általában a faji különbséghez mindig oda-kapcsolódik a nyelvi különbség képzete is, az egyenlőség nem enyhíti a néger és fehér közötti harcot Amerikában, sőt az ír-angol harcot sem a brit szigeteken.¹ Azt a gyűlölséget, mely az Egyesült Államokban a fajok között van, az európai meg sem közelíti és a négerek elnyomtatása nagyobb, mint az orosz zsidóké, helyzetük pedig a jövőre nézve is hasonlíthatatlanul reménytelenebb.

Az Egyesült Államok déli részében nincs helye a fehér emberrel együtt sem a vasúti kocsiban, sem a színházban, sem az iskolában, sem a templomban. Aki fekete emberrel egy asztalhoz ül le, számkivetve van minden jobb társaságból. Még a Mr. szót sem teszik soha neve elé, ha akármily fokára is jutott a tudásnak vagy vagyonnak.

Egy fiatal néger tanárjelölt, aki Neworleans közelében kalauzolta e sorok íróját egy egész napon át falun, intézte hozzá beszélgetés közben e kérdést:

– Ön idegen ebben az országban, így tehát nem elfogult. Mit gondol, ha erősen elhatározzuk, hogy megjavulunk, ha tiszteletben tartjuk a tulajdont és a törvényeket, ha szorgalmasak leszünk és takarékosak, ha tisztességesen öltözködünk és bőségesen használjuk a szappant és fürdővizet és ha még ezenfelül nemcsak szín szerint, de belsőleg is erényesek és erkölcsösek leszünk, jó keresztények, vajjon lehet-e reményünk, hogy társadalmi helyzetünk javuljon?

Kérdőmön meglátszott, hogy már régóta készült e kérdésre és feszült figyelemmel várta válaszomat. Nem mertem neki megmondani azt, amit igaznak tartottam, pedig eszembe jutott egy protestáns pap mondása akkorból, amikor Roosewelt asztalához ültette a legtekintélyesebb négert, Booker T. Washingtongt, a legnagyobb négeriskola vezetőjét és a Harward-egyetem tiszteletbeli doktorát. Krisztus e szolgája így szólt:

– És ha az a néger oly bölcs volna, mint maga Szókratész és oly erényes, mint maga a Megváltó, az én asztalomhoz nem ülhetne.

Látnivaló tehát, hogy sem a nyelv, sem a vallás közössége nem enyhíti a faji gyűlöletet. Hiszen Délen jóhiszemű, vallásos emberek komolyan állítják, hogy a négernek nincs lelke. Csak a fehér embernek.

Mi az eredete ennek a gyűlöletnek? Egy amerikai egyetemi tanár – mint vélem – nagyon szellemesen és meggyőzően

¹ Az ír-kérdés érdekességét növeli az, hogy az anglikán vallású írek, helyesebben Írországi angolok, akiket éppen a katolikus írek ellen telepítettek le, nem táplálnak barátságosabb érzelmeket az angolok iránt, mint a katolikus írek. Példa erre Bemard Shaw, aki *John Bull's other Island* című darabjában és annak előszavában az ír-kérdéstről, mely szerinte elsősorban geográfiai különbségen alapul és a faji kérdéstről általában a legáltalánosabb észrevételeket teszi.

mutatott rá a faji előítélet genezisére. Szerinte: jelöld meg az összes előtted gyűlöletes tulajdonságokat egy névvel, azután terjeszd ki gyűlöletedet mindenre, amit e névvel megjelöltél és megvan a faji gyűlölet. Tehát nevezd például az összes előtted gyűlöletes tulajdonságokat négereknek, zsidóknak vagy kínaiaknak és azután terjeszd ki gyűlöletedet mindenre, amit négernek; zsidónak vagy kínainak neveznek és megvan a faji gyűlölet.

Azonban bármily világos is volna a faji előítéletek eredetének magyarázata, ez épp oly kevésbé szüntetné meg egy csapásra a faji előítéleteket, amint a természettudomány igazságainak felfedezése sem szünteti meg egy csapásra a babonák egész légióit.

Senki sem mondhatja azt, hogy a faji származás ténye teljesen közönyös egyes emberekre vagy embercsoportokra nézve. Azonban nagyon valószínű, hogy a származás *lényénél* sokkal fontosabb a származás *tudata* vagy *hiedelme*. A faji származás tényét azonban a rákövetkező társadalmi hatások annyira módosítják, hogy bizonyára kevésbé tévedünk, ha a faji származást elhanyagolható mennyiségnek tekintjük, mintha mindennek magyarázatául rá hivatkozunk. Társadalmi kérdéseknél, a faji származásra való hivatkozással, csak egy sereg ismeretlen ténycsoportra mutatunk, melyek azonban fokozatosan válnak előttünk ismertté, mint gazdasági, földrajzi, történelmi stb. okok. Ha tehát egyrészt nem is tagadhatjuk a faji elem jelentőségét a társadalomtudományban, ismeretlen erőnek kell tartanunk, melylyel nem operálhatunk.

Braun Róbert.

Munkásmozgalom. *A szakszervezeti titkárok nemzetközi értekezletének*, mely a napokban ülésezett Budapesten, szinte lehetetlen egybe nem vetni a jelentőségét más nemzetközi kongresszusokéval. Mily súlytalanná törpíti ez összehasonlítás például az orosz cár egybehívta a hágai békekonferenciát, mely semmitmondók az ő platónikus határozatai, melyeket mindenkor a legőrültebb fegyverkezés követ, a munkáskongresszusokon elhangzott nyilatkozatokhoz és az elfogadott határozatokhoz képest, melyeknek reális értéket és jelentőséget a nemzetközi szervezett munkásság ereje ad. A nemzetközi békének, az emberiség szolidaritásának ezek a munkáskongresszusok az igazi tanúságtévői. Ha versengés volt a legutóbbi tanácskozásokon a német és a francia munkásság képviselői között, ez a verseny a béke s a munkásszolidaritás hangsúlyozása körül forgott. És azt kell mondanunk, hogy a szervezett munkásság szinte lehetetlenné teszi az annyira féltett európai egyensúly megzavarását. A legnagyobb akadálya annak, hogy Német- és Franciaország között háború üssön ki, e két ország szervezett munkássága, amely nem biztos, hogy elegendő megbízható katonával látná-e el a harcba induló seregeket és azonkívül, különösen Franciaországban, a hadba készülő hazát sok mindennel fenyegetné. Puskaporos magazinok, fegyverraktárak nagy veszedelemben forognának. A szindikalista *action directe* bizonyonyal legszebb sikereit érné el a háború kitérősekor.

A kongresszus az egyes országok munkásmozgalmának egysége érdekében kimondta azt a fontos elvet, hogy *minden országban csak egy szakszervezeti közép pontot ismer el*. Alkalmat erre az amerikai *Industrial Workers of the World*-nek ügye adott. A mult kongresszus ugyanis Amerika szervezett munkássága képviselőjének a *Federation of*

Labour-t ismerte el. Most az I. W. W. kiküldötte azt indítványozta, hogy ne a régi egyesületet, hanem az ő egyesületét tekintsék az amerikai munkásság képviselőjének, mert ama tagja egy tőkésből és gyárosokból álló szövetségnek. A kongresszus többsége nem látta beigazoltnak azt a vádat, hogy a F. of. L. nem eléggé energikus képviselője az amerikai munkásság érdekeinek, és így a másik szervezetet feleslegesnek nyilvánította és kiküldöttéi csak vendégnek tekintette. Mi nem hisszük, hogy ezzel a határozattal az amerikai munkásság soraiban mutatkozó ellentét elintéződött volna. Az I. W. tagjai az amerikai munkásság legforradalmibb, szindikalista elemeiből verődtek össze, akik tudvalevően az engesztelhetetlen osztályharc hirdetői s így a tőkés osztályllyal való minden együttműködést, a parlamenti munkát is elítélik; akik minden ország munkásmozgalmában, előbb vagy utóbb, az illető ország fejlettségéhez képest, megjelennek. Innen magyarázható a francia kiküldötteknek az I. W. melletti állásfoglalása is. Hasonló ügye volt a bulgár munkásságnak is. A kis Balkán-országból két egymással harcban álló szervezet jelentkezett a kongresszusra, amely utasította a bulgár szervezeteket, hogy először otthon csináljanak rendet, béküljenek ki egymással s azután majd együttesen képviselhetik magukat a legközelebbi kongresszuson.

A nemzetközi sztrájksegélyek kérdésében nagyon fontos határozatot hoztak. Az országos középpontnak, amelyhez a segélyre szoruló szervezet tartozik, a nemzetközi szakszervezeti titkársághoz kell fordulnia. Meg kell írnia a küzdelem okát és addigi lefolyását és a segélykérő szervezet anyagi viszonyairól is kell tájékoztatnia a titkárságot, mely a segély mértékéről határoz. Az amerikaiak egy nemzetközi munkásszövetség alakítását indítványozták. Az indítványról való döntést addigra halasztotta a kongresszus, míg az egyes országok középpontjainak véleményét e kérdésben referendum útján megtudakolják. Az amerikaiaknak egy másik javaslatát, mely szerint az országos középpontok a munkásságnak az egyik országból a másik országba való bevándorlását ipari depresszió idején mindenképpen akadályozzák meg s tegyék lehetetlenné külföldi sztrájkőrök szállítását, a kongresszus elfogadta, de szívükre kötötte az amerikaiaknak, hogy a bevándorlóknak ne csak a bérlenyomó páriákat tekintsék, akik teljesen kívül állanak a munkásszolidaritás körén, hanem foglalkozzanak velük és a szervezeteneket szervezzék. A svédok javaslatára egyhangúlag elhatározta a kongresszus, hogy minden országban nagyméretű agitációt indítanak az éjjeli munka eltörlésének érdekében. Csak azokkal az iparágakkal tehető kivétel, melyek az éjjeli munka nélkül nem lehetnek el. Az otthonmunka kérdésében a kongresszus, nem tartván még eléggé érettnak az ügyet, nem foglalt állást. Az országos középpontokat bízta meg a kérdés tanulmányozásával.

A kongresszus 6,033.500 szervezett munkás nevében tárgyal és hozta határozatait. Mindazok az országok, melyekben számbavehető, egységes munkásmozgalom van, Ausztrália kivételével, a nemzetközi titkárság kötelékébe tartoznak. (sz-ír.)

A nemzetközi értekezletet követte a magyarországi szakszervezetek ötödik kongresszusa, mely a magyar munkásság gazdasági szervezkedésében mutatkozó fejlődéséről számolt be és megvitatta a magyar munkásságot aktuálisan érdeklő gazdasági tárgyú kérdéseket.

Az 1901. évben még csak egy híján tízezer tagot számlált a szervezett munkásság és ma már az üldözés dacára 100.000 munkás tömörül a szakszervezetekben.

A Magyarországi Szakszervezeti Tanács kötelékéhez 28 országos és 24 önálló helyi szervezet tartozik. Az országos jellegű szervezetek 81.104 taggal rendelkeznek, a többi helyi szervezetekben van tömörülve. Ebből a számból az építőmunkások 1910-ben 12.173, famunkások 11.407, könyvnyomdászok 9419, vas- és fémmunkások 16.071 taggal rendelkeznek. A női tagok száma 1910-ben 5577. Az összes szakszervezetek 1907-ben 1,944.233, 1908-ban 1,762.106, 1909-ben 1,506.637, 1910-ben 1,792.027 korona

bevétellel rendelkeztek, míg a kiadásra 1907-ben 1,819.480, 1908-ban 1,932.224, 1909-ben 1,421.116, 1910-ben 1,645.508 koronát fordítottak. A kiadásokból 1907-ben 315.706, 1908-ban 453.742, 1909-ben 368.074 és 1910-ben 347.874 koronát fordítottak munkanélküli és utassegélyre. Vagyis négy év alatt összesen 1,485.396 koronát. A munkanélküliek ily nagymérvű segélyezése arra indította a szakszervezeti vezetőket, hogy a főváros törvényhatóságát megkeressék a munkanélküliek közszégi segélyezése iránt, különösen utalással arra, hogy a külföld több államában, illetőleg városában bevezették már azt.

A főváros a javaslattal komolyan nem foglalkozott, bár sokkal értékeőbb missziót teljesített volna, mint a papok és apácák bőkezű támogatásával.

A munkanélküliség esetére való biztosításra vonatkozólag követeli a kongresszus:

1. A munkanélküliségre vonatkozó, a szakszervezetek bevonásával eszközözendő pontos statisztika rendszeresítését. 2. A munkaidő törvényes szabályozása, illetőleg leszállítása. 3. Válságok esetére állami és községi munkálatok foganatosítása, a szakszervezetek által elismert, érvényben levő munkabérek mellett. 4. A munkanélküli pénztárak közpénzekből való támogatása, mely segély azonban nem csorbíthatja a munkások politikai vagy *más* jogait és nem korlátozhatja a szakszervezetek önkormányzati jogát.

A kongresszus szükségesnek találja, hogy addig is, míg az állami munkanélküliség esetére való biztosítás törvényes rendezése bekövetkezik, a közhatóságok anyagi támogatásban részesítsék a munkanélkülieket segélyező szakszervezeteket, anélkül azonban, hogy ez a támogatás bármely irányban a szakszervezetek függetlenségét befolyásolhatná. A támogatás legcélszerűbb formája, ha a szakszervezeteknek munka nélküli segély címén befizetett összeg egy részét közpénzekből visszatérítik.

A kongresszus felszólítja a szakszervezeteket a munkanélküli segély bevezetésére, valamint a munkanélküli segélyezés intézményének fejlesztésére, mert ezek kiváló eszközei a munkaviszonyok rendezésére irányított törekvéseknek.

Sok elégedetlenségre adott okot a munkásbiztosítás kérdését rendező 1907. XIX. t.-c, mely a betegsegélyezést és balesetbiztosítást oly módon rendezte, hogy a balesetet szenvedett munkás sokkal kevesebbet kap, mint amennyit a törvény meghozatala előtt kártérítés címén a bíróság megítélt neki. A szervezetet rendező része e törvénynek a pénztárakat teljesen kiszolgáltatja az Állami Munkásbiztosítási Hivatalnak, amely legutóbb is a lugosi és nagyszombati kerületi pénztárak autonómiáját felfüggesztvén, az igazgatóság összes teendőit és egész hatáskörét a rendőrkapitányra bízta.

Ezért a kongresszus követeli» hogy a törvényhozás a revízió alkalmával mondja ki, hogy munkásbiztosítás szerveiben a legteljesebb önkormányzatot biztosítja. Ennek folyományaként megszüntetendőnek tartja a kongresszus az Állami Munkásbiztosítási Hivatalt, amely intézmény – a biztosítási ügykörén kívül – eddigi munkálkodásával csak bénította a munkásbiztosítás fejlődését s indokolatlan hatalmi vágyból az önkormányzati szerveket megfosztotta intézkedési joguktól. Követeli hogy: 1. A rokkant- és az aggkori kötelező biztosítást, kapcsolatban az özvegyek és árvákról való gondoskodással. 2. A kötelező biztosítás minden neme kiterjesztendő az összes foglalkozási ágakra, mindazokra, akik bér, vagy fizetés ellenében alkalmazotti viszonyban állanak és keresetük a 3600 koronát meg nem haladja. 3. Követelik a bányatársulásoknak ma szervezetükben, a gyári (dohánygyári) és vállalati pénztáraknak pedig teljes megszüntetését. 4. Követeli a hatályos törvényhozási intézkedést azon munkáltatók ellen, akik a betegsegélyező járulékokat nem fizetik. 5. A táppénz minimuma emeltesse a napi kereset 75%-ára. 6. A keresettel nem bíró családtagok orvos, gyógyszer, üdülöház, kórházi ellátásban részesítendőek és gyógyászati segédeszközök is részükre kiadandók.

7. A létminimumon aluli napibér alapján megállapított osztályok megszüntetendők és egy létminimum állapítandó meg, mint a legalacsonyabb osztály alapja. 8. Balesetbiztosításnál követeljük, hogy a balesetet szenvedettnek a mai 60%-os kártalanítás helyett teljes kártalanítást nyújtson. 9. Az ipari betegség okozta munkaképtelenségek baleseteknek minősítendők és kártalanítandók. 10. A tanoncoknál és a be nem fejezett kiképzetteknel a kártalanítás alapjául szolgáló javadalmazás a felnőtt munkás szokásos és emelkedő keresményéhez képest állapítandó meg. Azoknál, kiknek keresete a megállapított létminimumnál alul marad, a kártalanítás alapjául a létminimum szolgáljon.

A gazdasági mozgalmakat a szakszervezetek nem intézhetik. Munkaadó és munkás közötti viszony szabályozásába, mint aktív szereplő, nem folyhatnak be. Ebben gátolja őket az egyesületi és gyülekezési jog hiánya. Mindamellett az egyes szakmák munkásai gazdasági téren nagy eredményeket értek el.

A sztrájkokban és kizárásokban résztvevő munkások és a veszített munkanapok száma a következőképp alakul:

Év	Sztrájkok száma	Kizárások száma	Résztvevő munkások száma	Vesztett munkanapok száma
1905	346	36	58.512	1,839.235
1906	652	70	60.780	1,019.399
1907	488	133	44.276	1,825.483
1908	251	71	19.414	410.442
1909	181	32	13.419	418.888
1910	162	27	20.884	367.612

Hat évi eredményre vonatkoznak a következő adatok:

Év	Munkabéremelést nyert		Munkarövidítést nyert	
	munkások száma	korona	munkások száma	óra
1905	39.798	3,081.183	32.418	60.038
1906	79.333	6,639.066	65.115	63.097
1907	75.282	5,679.943	19.587	13.962
1908	7.415	415.445	5.333	4.246
1909	10.140	665.989	5.557	3.066
1910	26.644	2,251.296	16.324	6.523
	238.612	18,732.922	144.334	150.932

Ezekkel az eredményekkel nemcsak a küldöttek, hanem a külföldi vendégek, húsz állam és körülbelül tíz millió munkás képviseletében megjelent nemzetközi titkárok is meg lehetnek elégedve. Az óriási hatósági üldözés, nemkülönben a mozgalom fejlődését hátráltató több nyelvűség és analfabetizmus dacára – amint Légien, a németek titkára mondta – Magyarország szervezett munkássága az európai küzdelemben elfoglalta az őt megillető helyet. Egy körülményre azonban e helyen is rá kell mutatnunk. A szakszervezetek impozáns munkája csak akkor lehet teljes, ha a szakszervezetek többet áldoznának a tudomány céljaira. Mert nagyon kevés az, amit a legutóbbi három év alatt erre a célra költöttek: szaklapra és oktatásra összesen csupán 324.445.80 koronát fordítottak. Ha levonjuk a szaklapokra fordított kiadást, akkor kitűnik, hogy oktatási célra a bevételnek alig egy százalékát költötték. Amit a szakszervezetek tanítás céljaira költenek, az a legjobb befektetés, mert olyan tagokat nyernek általa, akik a legnehezebb időkben is derekasan küzdenek a kizsákmányolókkal szemben.

Porosz Mihály.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Az életjelenségek mechanisztikus magyarázata.

II.

Hogyan lesz az élő anyag?

Az életjelenségek mechanisztikus magyarázatának alkalmas kiinduló pontja az asszimilációnak, az áthasonításnak a leírása. Az a jelenség, hogy *hogyan teszik az élőlények a táplálékok holt anyagát testük alkatrészeivé*, mintegy előbb kivan magyarázatot a többi életjelenségnél. A szaporodásnak például előfeltétele az élő anyag mennyiségének növekedése, de a többi életjelenség zavartalan lefolyásához is szükséges, hogy a szervezet anyagvesztései mindig pótoltságosanak.

A kérdésnek ilyen formában való feltevése – az élettelen anyagoknak az élő anyaggal való szembeállításával – jól érzéki ti a jelenség sajátosságát. Miféle gépezet lehet az, amely a saját alkatrészeinek kopását pótolni tudja, önmagát folyton újjáalkotja? Másrészt azonban ez a kérdésfeltevés alkalmas arra, hogy a valóságosnál komplikáltabbnak s nehezebben megközelíthetőnek tüntesse fel a jelenséget. Amíg így tették fel a kérdést, nem is igen tudtak magyarázatot adni.

Mindjárt átlátszóbb és a vizsgálatnak hozzáférhetőbb lesz a probléma a következő megfontolás által: az élő anyag nem valami egységes dolog, hanem számos egyszerűbb és bonyolultabb vegyület halmaza, a táplálékok pedig az élőlények anyagaihoz hasonló, de általában véve egyszerűbb vegyületekből állnak. Az áthasonítás tulajdonképpen problémája tehát az, hogy *hogyan lesznek a táplálékok egyszerűbb vegyületeiből azok a bonyolult szerves anyagok, melyek az élőlények testének főrészét teszik*. A kérdés feltevésének ez a módja, mely bizonyos mértékben a jelenség elemzését is magában foglalja, igen jellemző a mechanisztikus tárgyalási módra. Ily szempontból az asszimilációban nem látunk mást, mint kémiai problémát, melynek megoldását csak a kémia szokott módszereinek és eljárásainak alkalmazásától várhatjuk.

Kérdésünk további elemzésével még inkább egyszerűsíthetjük feladatunkat. Megállapíthatjuk mindenekelőtt, hogy csak a szerves vegyületek asszimilációjával kell foglalkoznunk. Szervetlen vegyületek ugyanis mindenütt előfordulnak s az élőlényekben is csak

olyan alakban, mint egyebütt (kivéve, ha alkatrészeikre bontva felhasználhatnák a szerves anyagok felépítésére). A szerves vegyületek – s ezek között elsősorban a fehérjék, zsírok és szénhidrátok – az élőlények speciális anyagai. Ezek keletkezésével kell tisztában lennünk, ha tudni akarjuk, hogy hogyan jön létre az élő anyag. Egy másik egyszerűsítés az állatok és növények asszimilációjának különválasztása. Ez annak felismerésén alapul, hogy az állati szervezetek táplálkozásukban a növényekre vannak utalva. Sejtheik nem képesek az őket alkotó legfontosabb vegyületeket egyszerű alkatrészeikből felépíteni s csak akkor tudnak megélni, ha táplálékukban – mely végelemzésben mindig növényi eredetű – már csaknem készen kapják ezeket. A bonyolult szerves vegyületeknek egyszerű alkatrészeikből való felépítését az összes élőlények számára a növények végzik. Az asszimiláció kezdete, de egyszerűsített leghétevesebb része is a növényi sejtekben megy végbe tehát, míg az állati sejtek csak csekély átalakításokat végeznek a beléjük csaknem készen jutó táplálék-anyagokon.

A növények táplálékaikat részben a levegőből, részben a földből szerzik. A levegőből leveleik útján szénsavat vesznek fel, a többi táplálékukat pedig gyökereikkel a talajból felszított víz tartalmazza. Ebben ugyanis oldva vannak a talaj összes szervesetlen sónemű anyagai, melyek közül a legfontosabbak a salétromsavas sók (nitrátok), mert ezek szolgáltatják a fehérjék felépítéséhez szükséges nitrogént, továbbá a kén- és foszforsavas sók, melyekből a fehérjék kén- és foszforalkatrészei származnak. Ezek az egyszerű vegyületek a növényi asszimiláció kiinduló anyagai.

Az összes növényi – s közvetve az Összes állati – szerves vegyületek széntartalmának egyedüli forrása a levegőben levő szénsav. A szénsav asszimilációja tehát egyike a legfontosabb életfolyamatoknak. A szénsav (CO₂) egy szénatomból (C) és két oxigénatomból (O₂) álló vegyület, mely igen kis mennyiségben (0.04%%), de mindenütt jelen van a levegőben. Egyike a legegyszerűbb szénvegyületeknek. Átalakulásai azzal kezdődnek, hogy a növényi sejt vizével egyesül s ezáltal egy még mindig igen egyszerű, de már a szénen kívül hidrogént és oxigént is tartalmazó vegyület áll elő (H₂ CO₃ a kémiai képlete, mert a víz két hidrogén- és egy oxigénatomból áll). Ez az átalakulás nemcsak a növényi sejtben, hanem egyebütt is mindig megtörténik, ha a CO₂ vízzel érintkezik. A növényi sejtre csak az ezután következő átalakulások jellemzők, melyeknek lényege az, hogy e vegyületből oxigén válik szabaddá, a saját oxigéntartalma pedig kevesbedik. Az ilyen kémiai folyamatot redukciónak nevezük: (az illető vegyület oxigéntartalma redukálódott). A redukció által a szénsavból egy kevesebb oxigént tartalmazó vegyület keletkezik: H₂CO (formaldehid). Ez a vegyület már ugyanolyan arányban tartalmazza a szént, hidrogént és oxigént, mint a szénhidrátok s belőle azok egyszerűen sűrűsödés: több molekulának egymással való egyesülése által állnak elő. Hat molekula formal-

dehid például kondenzálódva egy szőlőcukor-molekulát ad ($6xH_2CO = C_6H_{12}O_6$). A szőlőcukorból pedig mind a többi szénhidrátok könnyen levezethetők.

Ezek a folyamatok a szénsav redukciója s a keletkezett termék kondenzációja csak bizonyos speciális feltételek mellett mennek végbe. Mint energiafelhalmozódással járó folyamatok csak akkor folynak le, ha külső energia áll rendelkezésükre. Ezt az energiát a növények számára a nap sugárzó energiája szolgáltatja. A napsugarak hatása alatt azonban – minden más tényező hozzájárulása nélkül – még mindig nem mennek végbe e folyamatok, hiszen a nap sugarai mindenütt érik a levegőben levő szénsavat. A napsugarak energiájának a szénsavra való hatását a növényekben egy fermentum közvetíti: a *chlorofill*. A szénsav asszimilációja tehát csak ott történik, ahol chlorofill van (a növények zöld részeiben, legnagyobbbrészt pedig a levelekben) s a lényege az, hogy a chlorofill elnyeli a nap sugarait, az így felhalmozódott energia segítségével redukálja a szénsavat s a keletkezett anyag molekuláit kondenzálva, cukrot, keményítőt s egyéb szénhidrátokat állít elő.

A szénhidrátok keletkezésének magyarázata megadja egyúttal a magyarázatát a zsírok és a többi csak szén, hidrogént és oxigént tartalmazó szerves vegyületek létrejöttének; mindezek nem is nagyon mélyreható átalakulások útján a megfelelő enzimek közvetítésével a szénhidrátokból állnak elő.

Kevesebbet tudunk már a fehérjéknek a keletkezéséről. Ez természetes is, hiszen a fehérjék szerkezetét még nem ismerjük pontosan, nem ismerhetjük tehát pontosan azokat az átalakulásokat sem, melyek útján létrejönnek. Azt tudjuk, hogy a felépítésükhöz szükséges nitrogén- és kénalkatrészeket a növények salétromsavas, illetőleg kénsavas sókból veszik. E vegyületek átalakulásait is követni tudjuk addig, amíg a bennük oxigén által lekötött nitrogén, illetőleg kén felszabadulnak s olyan alakba mennek át, amilyenben a fehérjemolekulákban szerepelnek (oxigén helyett hidrogénhez kötve). Azt is megállapították, hogy a fehérjék széntartalmú részeihez a már kész szénhidrátok szolgáltatják az anyagot, s azt is, hogy milyen átalakulások által. Ismerjük tehát a fehérjealkatrészek képződését annyira, amennyire a fehérjék szerkezetéről való ismereteink ma terjednek. A fehérjekeletkezés teljes tisztázódását azonban csak a fehérjék mesterséges előállításának felfedezése hozhatja meg. A növények egyéb nitrogéntartalmú szerves vegyületeinek keletkezése teljesen párhuzamos a fehérjeképződéssel s amit a fehérjékről mondtunk, az ezekre is áll.

Abból, hogy az asszimiláció lényegének az élőlények bonyolult szerves vegyületeinek létrejöttét mondtuk s hogy az állatok a fehérjéket, zsírokat és szénhidrátokat a növényi táplálékban készen kapják, azt lehetne gondolni, hogy az állati szervezetekben tulajdonképp nem is folyik asszimiláció. Ez azonban nem így van.

A növényi táplálék az állati szervezet szempontjából idegen anyagok halmaza. Nem ugyanazon anyagokat tartalmazza, melyek az állatok testét teszik. Nem ugyanazokat a fehérjéket, zsírokat és szénhidrátokat, csak hozzájuk vegyileg közelállókát, melyeket az állati szervezet sejtjeinek még át kell alakítaniok a saját speciális fehérjékké, zsírjaikká s szénhidrátjaikká. Ebben áll az állati szervezetek asszimilációja s ez mindenkor úgy történik, hogy a táplálék-anyagokat előbb felbontják egyszerű alkatrészeikre – a gyomorban és a belekben végbemenő emésztés ezt a célt szolgálja – s ezekből azután újból felépítik – most már a szükséges összetételben – a saját testük anyagait. Az állatok asszimilációja tehát sokkal egyszerűbb és sokkal kevésbé mélyreható átalakulásokkal jár, mint a növényi asszimiláció.

Az állati és növényi szervezetek asszimilációjának egymás mellé állítása alkalmas arra, hogy egy átfogó szemléletet nyerjünk az állatok és növények egymáshoz való viszonyáról s a földi összes élőlények anyagforgalmáról. Minden élőlényben az asszimilációval ellentétes kémiai folyamatok is mennek végbe. A felépítés mellett bontás is történik, részben azért, hogy a szervezet saját alkatrészei kopnak, bomlanak, főleg azonban azért, hogy a szervezet a felvett táplálékok egy részét elégeti, hogy belőlök energiát nyerjen a többi életfolyamatok számára. A növényeknél ezek a bontási folyamatok alárendelt jelentőségűek, mert energiaszükségletüket a nap sugárzó energiájából fedezik; sőt energiafölöslegük van s ez asszimilációs folyamatokban használdik fel. Az állati szervezetek ezzel szemben, melyeknek nincs más energiaforrásuk mint a táplálékok kémiai energiája, a felvett táplálékok legnagyobb részét elégetik, elbontják s csak egy kis részét használják fel a saját testük anyagának gyarapítására. Azt mondhatjuk tehát, hogy a növényekben az összetevő, felépítő, az állatokban pedig a bontási folyamatok a túlnyomóak.

Az energetikai szempontoktól most eltekintve s figyelmünket csak ez átalakulások anyagi oldalára irányítva, az állatok és növények anyagforgalmának egy sajátos egymásba kapcsolódását ismerhetjük fel. Az állati szervezetekben végbemenő bontási folyamatok által a táplálékok bonyolult szerves vegyületeiből mind egyszerűbbek lesznek, sőt végeredményben ugyanazok az egészen egyszerű vegyületek, melyekből a növényi asszimiláció kiindult: az összes szerves vegyületek széntartalma szénsav alakjában visszakerül a levegőbe, nitrogén- és kéntartalma pedig egyszerű szervesetlen vegyületek alakjában az ürülékekkel a földbe jut. A szénsav a salétromsavas és kénsavas sók ismét növények táplálékául szolgálhatnak s ez a folyamat szüntelenül ismétlődik. Az állatok és növények anyagforgalmának e viszonyossága így a földi anyagok egy részét szüntelen körforgásban tartja.

Ismétlések elkerülése végett csak a szénhidrátok képződésénél tettünk említést azokról a kémiai erőkről, amelyek az asszimilációt tevő kémiai folyamatokat irányítják. De mind a többi bonyolult átalakulásnak is – annak, hogy egyáltalában végbemennek s annak, hogy a kellő egymásutániségben s egymásmellettségben történnek – közös magyarázata, hogy az élőlényekben számos fermentum (katalizátor) van s minden egyes kémiai változás a megfelelő speciális fermentum közvetítésével folyik le. A fermentumokra való emez utalást minden itt felmerülő kémiai kérdés teljes elintézésének kell tekintenünk. A fermentumok hatásmódjáról azonban eddig nem szóltunk s ez könnyen azt a gondolatot támaszthatja, hogy a rájuk való utalás nem igazi magyarázat, hanem csak a sok ismeretlen tényezőnek egy közös ismeretlennel való helyettesítése. Hogy tisztán lássunk e kérdésben, tudnunk kell mindenekelőtt, hogy fermentumok nemcsak az élőlényekben vannak, nemcsak az élőlények bizonyos anyagai bírnak azzal a tulajdonsággal, hogy kémiai folyamatokat sajátos módon befolyásolni, előidézni képesek. A szerves anyagok között is sok ilyen van s ezek az úgynevezett „szerves fermentumok” mindenben megegyeznek az élőlények fermentumaival, melyek viszont az élő sejtektől különválaszthatók s ekkor is megtartják mindazon tulajdonságukat, melyek által a sejtekben fontos szerepet játszanak. Mindebből világos, hogy a fermentumok működésének tanulmányozása, törvényszerűségeinek megállapítása kizárólag a kémia feladata. E törvényszerűségeket ma még nem ismerjük teljesen, az azonban kétségtelen, hogy biológiailag teljesen megmagyarázottnak tekinthetünk minden folyamatot, melyet fermentum-működésre tudunk visszavezetni.

Figyelmünknek a fermentumokra való irányítása egy az asszimilációval szorosan összefüggő, új kérdést vet fel, azt, hogy hogyan történik a fermentumok asszimilációja. Ha minden más anyag asszimilációja fermentumok közvetítésével történik, világos, hogy a fermentumoknak is folyton szaporodniuk kell. Fehérjenemű anyagok lévén, asszimilációjuk problémája részben összeesik a fehérjék keletkezésével, azzal azonban nem intézhető el teljesen, hogy ezeket is fermentumok készítik egyszerű fehérje-alkatrészekből, hiszen a kérdés így mindig újból és újból feltehető. Mai felfogásunk szerint minden sejtben van néhány olyan fermentum – s ezek voltaképpen az illető sejtek legsajátabb anyagai – melyek önmaguk asszimilációját végzik, ami azt jelenti, hogy többek közt olyan kémiai folyamatot is katalizálnak, melynek egyik terméként önmaguk állnak elő. Ezt a jelenséget *autokatalízisnek* nevezzük, az ilyen anyagokat pedig autokatalizátoroknak (önmagukat készítő katalizátorok). Az autokatalizátoroknak az asszimilációban való eme szerepeltetése egylegőre csak feltevés, mert ilyen autokatalizátorokat ma még csak a szerves katalizátorok között ismerünk. Mint feltevés azonban igen szilárd alapon áll, mert helyessége mellett az elméleti szükségszerűségeen kívül nyomós tárgyi bizonyítékok is szólnak. E bizonyítékok azonban csak a szaporodás tárgyalásánál fejthetők ki.

Az asszimiláció mechanisztikus magyarázatának alapgondolata az, hogy az élő anyag keletkezését kémiai folyamatnak kell tekinteni. Ebből kiindulva, feladatunk megoldását abban kerestük, hogy megállapítottuk azokat a legegyszerűbb anyagokat, melyekből az élő anyag felépítése kiindul, követték azokat az átalakulásokat, melyek ez egyszerű anyagoktól az élőlényeket alkotó bonyolult vegyületekig vezetnek s rámutattunk azokra a kémiai erőkre, melyek ez átalakulásokat irányítják. A feladatot – egy-két részlet kivételével – teljesen megoldhatónak találtuk. A magyarázatban hézagok csak ott mutatkoztak, ahol kémiai ismereteink még hiányosak, az egész magyarázat helyességét azonban ezek egyáltalában nem befolyásolják.

Kende Zsigmond.

Az állatlélektanról.

Az utolsó években hatalmas fejlődésnek indult a pszichológiának ez az ága. Az eddigi eredmények még nincsenek arányban azzal a nagy munkával, amit a vizsgálók ráfordítottak. Különböző tudományzajok művelői más módszerekkel, más szempontokból, más anyagon végzik vizsgálataikat s így esik, hogy gyakran meglepően más eredményekhez jutnak. Ez természetes, a fizika-kémiai módszerek, a spekulatív megfontolások s a fiziológiai pszichológiától kölcsönvett eljárások nem vezethetnek egy helyre. Egységes szempontból való tárgyalásról, általános érvényességű törvényekről még nem igen lehet szó. Sok állat-pszichológus megpróbálta ugyan már az összes itt felmerülő jelenségeket egységes rendszerbe foglalni, sőt talán túlságos gyakran is találkozunk szűkebb körben tett észlelések érvényességének merész kiterjesztésével. Ezek azonban inkább annak velejárói, hogy e tudomány most indult fejlődésnek, semmint igazán értékes általánosítások.

Hogy mennyire jogosulatlanok egyelőre a nagy általánosítások, azt kitűnően demonstrálják Zeil munkái, melyek megtanítottak rá, hogy milyen tévesen ítéltük meg azelőtt az állatok lelki jelenségeit. Tíz évvel ezelőtt jelent meg az első könyve, melyet gyorsan követett a többi, kicsi, vékony, az első pillanatban nemcsak alakra, hanem tartalomra nézve is jelentéktelennek látszó füzet. Szinte azt mondhatnánk, túlságos szerényen s túlságos igénytelenül vannak megírva s jó időbe tartott is, míg észrevették a hivatalos tudomány emberei.

Zeil egy érdekes törvényszerűséget talált a magasabbrendű állatoknál, a gerinceseknél. Az már régóta ismeretes, hogy az egyes állatfajok érzékszervei különböző fokban vannak kifejlődve, különböző értékűek. A madarak szeme pl. általában jobb, mint az emberé, a halaké pedig gyengébb, az ormányosok finom szaglászúak, sok madárfaj pedig anosmatikus. Ugyanazon állat érzékszervei egymással szembeállítva sem egyforma értékűek. Rendesen egy érzékszerv aránytalanul jobban fejlődik ki, annyira, hogy ez az egy megszabja az állat egész életmódját, s e nélkül az élethez okvetlenül szükséges működéseket sem tudja elvégezni; pl. a madár a szemére van utalva, ha a látása elvész nem sokáig tengetheti életét.

Zeil szerint két nagy csoportot állíthatunk fel, az *egyiknél a szem, a másiknál az orr fejlett.* (Augentier-Nasenlier.) A viszony a két érzékszerv között olyan, hogy *minél fejlettebb valamely állatnak a látása, annál visszamaradottabb a szaglása s ez áll fordítva is.* Ez a meglehetősen egyszerűnek látszó megállapítás forradalminak is beváló átalakulást idézett elő az állatok pszichéjének a megítélésében. Ezzel az egy tétellel meg lehet jó részét magyarázni annak a sok értelmetlenségnek, amit az állatok viselkedé-

seben tapasztaltunk; amit t. i. nem értettünk meg, azt hajlandók voltunk rögtön értelmetlenségnek kvalifikálni („az ostoba állat”). E, tétel következetes keresztülvitele alkalmas arra, hogy gyökeresen átalakítsa eddigi fogalmainkat arról, hogy mi tudatos valamely állatnál s mi nem, s ezzel természetesen együtt jár az állatok ösztöneiről való ismereteink átalakulása is.

Összegyűjti Zeil azt a sok állatmesét, furcsaságot, anekdotát, ami mind annak köszönheti keletkezését, hogy valami a mi számunkra érthetetlen volt bennük s ezzel a tétellel megmagyarázza, érthetővé teszi őket. Értelmet, a mi emberi gondolkodásunk szerinti értelmet visz beléjük, rehabilitálja az állatok értelmességét, az állati lelket. Az antropomorf gondolkodásnak klasszikus példáit vonultatja el előttünk Zeil. Mindaddig értelmetlen lesz előttünk pl. a kutyafélékhez tartozó állatok viselkedése, amíg nem tudjuk, hogy azoknak a fő érzékszervük az orruk, mintegy az orrukkal látnak. A szemük igen gyenge, a formának a részleteit nem is igen tudják észrevenni, (még közről sem) s inkább csak a mozgás észrevezésére szolgálnak. A szaglásuk ellenben a mi számunkra elképzelhetetlenül magas fokra differenciálódott. Ezzel veszik észre, ki jön, honnan jön, ellenség-e vagy hozzátartozó. Ami számunkra a fénysugár, az nekik a szaghullám.

A rengeteg példát, ami tartalmat, életet ad ennek a tételnek s bizonyítja igazát, itt nem lehet elmondani. Köteteket lehet velük megtölteni s Zeil ezt meg is teszi. (Ist das Tier vernünftig? Tierfabeln, Streifzüge durch die Tierwelt, Straussenpolitik.)

A par excellence pszichológiai problémák (gondolkodás kialakulása, emlékezet, öntudat) nem kerülnek nála tárgyalás alá. Ez csak ezután lehetséges, mert amíg az állati cselekvések az emberi értelem számára érthetetlenek, tehát ismeretlenek voltak, nem is lehetett pszichológiai elemzésnek alávetni. Pszichikai tényékké Zeil tette őket s éppen ezért munkássága alapvető jelentőségű.

Állati szövetek¹ mesterséges tenyésztése.

Biológiai és orvostudományi szempontból igen nagy jelentőségű *felfedezést* tett két kiváló amerikai kutató: Carrel és Burrow néhány hónappal ezelőtt. Állati szövetek fejlődésének törvényeit, feltételeit tanulmányozva azt találták, hogy alkalmas kísérleti feltételek között *állati szervezetből kivágott szövetrészekék szinte önálló élőlényekként továbbtenyészthetők*. Bármely állat bármely szervéből kivágott részecske az általuk összeállított tenyésztőfolyadékba helyezve, abból táplálóanyagokat vesz fel (azokat részben oxidálja, részben áthasonítja), sejtjei növekednek, szaporodnak.

Kellő gondossággal végezve a kísérleteket, ily szövetrészek heteken, sőt hónapokon át életben maradnak, megnőnek eredeti nagyságuknak akár kétszeresére is s ami talán a legmeglepőbb, az újonnan képződött szövetrészek is továbbtenyészthetők, más tenyésztő talajra átoltván, ott tovább szaporodnak s ez tetszés szerint megismételhető. A fejlődés gyorsasága és intenzitása tekintetében a különböző szövetfajták különböznek, a tenyésztés lehetősége azonban mindegyiknél megvan s így e jelenség általános érvényességű.

A biológiai jelentősége e kísérleteknek az, hogy bennük ismét egy adatot nyeltünk az ellen a felfogás ellen, mely minden életfolyamatban s különösen a fejlődésben valami rejtélyeset, nem tanulmányozhatót lát. Ennek a felfogásnak, mely minden

¹ A magasabbrendű élőlények teste egyforma alakú és működésű sejtek csoportjaiból áll. E sejtcsoportokat nevezzük *szöveteknek*. Megkülönböztetünk eszerint izomszövetet, csontszövetet, idegszövetet stb.

életnyilvánulást valami sajátos, minden élőlényre nézve egységes és oszthatatlan belső erőnek tulajdonít, ugyancsak nehéz feladatot ad e kísérletek értelmezése. Ugyan hová lesz ez a valami olyankor, amikor valamely állatot ezernyi, sőt a kísérleti lehetőség szerint végtelen sok apró részre darabolunk s e részek mindegyike tovább is életben marad? A két amerikai tudós eredménye a helyes kísérletek világosságával adja meg e kérdésre a választ: ilyesféle határozatlan tényező a kísérletekben seholsem szerepel; hogy valamely szövetrész folytatja-e életét a szervezettől való elkülönítése után, ez csakis attól függ, hogy megközelítőleg olyan viszonyok közé hozzuk-e melyek között a szervezetben élt vagyis mennyire tudjuk megvalósítani számára a rendes anyagcsere feltételeit; nem lehet semmi rejtélyes abban a folyamatban, melyet így lehet befolyásolni, irányítani, kísérletileg előidézni s megakadályozni.

Ez elméleti biológiai jelentőségén kívül a gyakorlati orvostudomány szempontjából s igen nagyfontosságú a szövetek mesterséges tenyésztése. Az e kísérletekből kiinduló vizsgálatok vannak hivatva megállapítani ama kóros folyamatnak lényegét és okait, amely az orvosi tudományban a „daganatképződés” neve alatt szerepel. A betegségek okai között az úgynevezett „rosszindulatú daganatok” igen jelentékeny szerepet játszanak. A *rák* neve például ép oly jól ismert és ép oly félelmetes hangzású a laikusok előtt, mint a tüdővészé vagy syphilisé.

A daganatokat nem bacillusok okozzák. A szervezet sejtszaporodási folyamatainak valamely rendellenességéről van itt szó. E rendellenesség folytán valamely szerv sejtjei a rendesnél gyorsabb szaporodásnak indulnak s e szaporodás által egy életani működéssel nem bíró, felesleges, esetleg végzetesen káros képződmény: daganat áll elő. Hogy mi az alapja, mi az oka e rendellenességnek, mi váltja ki a sejtszaporodás megindulását, arról eddig igen keveset tudunk. Hiányzott e folyamat tanulmányozására az alkalmas módszer. A daganatkutatás szempontjából a mesterséges szövettenyésztés e módszer jelentőségével bír. Meg lehet majd állapítani vele a szövetfejlődés pontos feltételeit, tanulmányozni, hogy mely tényezők siettetik, melyek gátolják, stb.

Az alig néhány hónapja felfedezett eljárást már is alkalmazták a daganatkutatás céljaira. Az eredmények biztatók s igen valószínű, hogy daganatok gyógyításának megoldása ebből a felfedezésből fog- kiindulni. Z.

SZEMLE.

Zichy. A kultuszminiszter ezelőtt kilenc hónappal felfüggesztette a Magyarországi Tanítók Szabad Egyesületét, mert az egyesület lapja, az *Új Korszak*, az iskolák államosítása, az iskolai vallásoktatás eltörlése, a tanítói fizetések rendezése és más fontos és hasznos iskolai reform érdekében írt.

A Győrvidéki Tanítóegyesület közgyűlésének azt a naivul ártatlan határozatát, mely szerint a tanítók fizetésrendezése érdekében sajtóbizottságot szervez, megsemmisítette, „mert a sajtóbizottság alapítása alapszabályellenes, a tanítóóság *állítólagos, vélt* sérelmeinek folytonos tárgyalása pedig *izgató* hatásánál fogva a békés munkásságot veszélyezteti”.

A győri katolikus internátus felavatási ünnepén ultrakatolikus, a többi vallásokat és a vallástalanokat sértő beszédet mondott.

Barkóczy befolyása a Zichy János kultuszminisztersége alatt láthatóan növekedett, a közoktatás ellen intézett veszedelmes merényleteit a miniszter viselkedése csak igazolta és bátorította.

A kultuszminiszteri expozé a klerikalizmus ügyetlen, tartalmatlan, dadogó programmbeszéde volt a miniszteri székéből. Méltó Európa legszínvonalatlanabb, legszomorúbb parlamentjéhez.

A szabadoktatás szabályozására kiadott rendelet a korlátlan kormányönkénynek szolgáltatja ki a szabadoktatást és az eddigi eredményes népfelvilágosító törekvéseknek akarja dicséretes öszinteséggel útját szegni.

Csak úgy találomra állítottuk össze a bűnlajstromot, mely valószínűen nem teljes. Több pontjával részletesen foglalkozott annak idején a *Szabadgondolat*.

És most újra a miniszter nevét kellett cikkünk fölé írunk. Eddigi tevékenységét, melynek legfelháborítóbb és legveszedelmesebb megnyilatkozásait fentebb ridegen próbáltuk felsorolni, egy tanítónak egy tanítólap szerkesztésétől való eltiltásával és a Magyarországi Tanítók Egyesületeinek Országos Szövetségéhez intézett fenyegető leiratával a magyar politikában is páratlan, világraszóló botránnyal tetézte.

Zichy János dolgai – sajnos – nem bírnak már bennünket felháborítani. A magyar kultuskormány nem tartogatta már számunkra a meglepetéseket. A tanítóknak e legújabb inzultálása és a legprimitívebb emberi szabadságjogok, a gyülekezés, a vélemény nyilvánításának szabadsága és a sajtószabadság ellen intézett merényletek csak egy beteg koponyának beteges megnyilatkozásai lehetnek. Zichy János intézkedéseivel szemben hiábavaló erőfeszítés érveket feszegezni, törvényeket idézni, a józan észre hivatkozni. *Lasciate ogni speranza . . .* míg Zichy János ül a kultuszminiszteri székben. Várhatunk még cifrább eseteket is.

A tanítók felelete a miniszter támadására impozáns, öntudatos és merész volt. A magyar értelmiség legelnyomottabb és legkizsákmányoltabb páriái nemcsak felsikoltanak már az ütésekre, hanem az ütések erővel kézzel vissza is adják. A hallatlan

merényletek öntudatra ébresztették a magyar tanítószagot, melynek szervezkedése, mozgalma a legtöbb reményre jogosító, legvigasztalóbb jelenségek közé tartozik.

A magyar sajtószabadság. A polgári jogokkal is úgy vagyunk, mint az egészséggel meg az asszonyhűséggel: akkor vannak leginkább rendben, amikor a legkevesebbet beszélnek róluk.

Már pedig a sajtószabadságról nálunk állandóan nagyon sok szó esik. Mert sajtó „szabadság” csak annyira van, mint gyülekezési „jog” és egyesületi „szabadság”. A nagy polgári forradalom, amely máshol bilincseket zúzott össze, nálunk csak a bilincsek formáját változtatta meg a kor követelményeihez képest, a brutális előzetes cenzúra helyett a sokkal gyilkosabb, raffinált politikai kaució, lapelkobzás, kolportázmegvonás, pauszálás rendszerét teremtve meg. A cenzor előre megmondta, mely cikkek jelenhetnek meg és melyek nem. Az inkriminált sorok töröltettek és az ügy be volt fejezve. Ma az ügyész elkoboztatja a lapot és az inkriminált cikkért, amelyet az ügyészen kívül senki sem ismer, megbüntetik a cikk szerzőjét és esetleg még a lap kiadóját is, kauciójából súlyos pénzbüntetést vonván le. Maga a kaució-rendszer kiveszi a sajtót az íróemberek kezéből és spekulánsok kezébe adja, akik hidegen latolgatják minden sornál a származható hasznot és a fenyegető károsodást és hangfogót tesznek a vállalatuknál alkalmazott tüzes fejű íróagitátor tollára. Míg külföldön óriási tömegben jelennek meg pártok, irányzatok, vagy egyes politikusok és publicisták kiadásában kisebb kiadással járó és pénzügyileg könnyen megalapozható politikai hetilapok, addig nálunk ilyen sajtótermék alig egy-kettő akad a tízezer koronás kaució miatt. Az Utcái elárúsítás engedélyezése vagy megadása, amely teljesen a közigazgatási hatóság szabad mérlegelésére van bízva, a vasúti pályaudvarokon való árusítás joga, amelyet a kormány úgy kezel, mint azt a jogot, hogy meghatározza, kit ereszt vagy kit nem ereszt be udvarára, mindezek bőséges módot nyújtanak a hatóságoknak a renitens és kellemetlen lapok büntetésére és jutalmazására. Ehhez még a jutalmazásnak egész külön rendszere fejlődött ki: a nehéz ezrekre rugó pauszálék nyújtása vagy megtagadása, a közpénzekből hirdetési átalány címén fizetett nehéz tízezer koronák, az állami nyomtatványok szállítása. Íme, ezekből a szálakból szövődik a hurok a sajtószabadság nyakára. Az izgatásnak és általában a sajtó által elkövethető deliktumoknak tág, mindenre ráhúzható meghatározásban való körülírása folytán ott és akkor lát az ügyész deliktumot, ahol és amikor neki jól esik. És ennek az egész rendszernek az alkalmazása rá van bízva egy, a sajtót és minden újítót és felforgatót fanatikusán gyűlölő bírói karra, amely felfüggesztette azt a szabályt, hogy sajtóvétség nélkül nincs vizsgálati fogság és előzetes letartóztatás, amely a strohmannt tettestársnak minősítette, amely a szocialista és nemzetiségi sajtó üldözésében klasszikus alkotott. . .

Nem! Ebben az országban a sajtószabadságot megsérteni nem lehet. Mindenkor csak addig ringathattuk magunkat az illúzióban, hogy van sajtószabadságunk, míg a sajtó a kormányhatalom birtokosának kellemetlen nem volt és így nem volt oka élni a törvény és szokásjog adta hatalmával. Ebben az országban ahhoz, hogy a sajtószabadságot megsérteni lehessen, a sajtószabadságot előbb meg kell teremteni. *t.*

A lordok háza a peer-shubtól való félelmében harakirit hajtott végre önmagán. Megszavazta a vétóbillt, mely szerint a lordok háza lemond azon évszázados jogáról, hogy a pénzügyi kérdésekben felfüggesztő vétójogát gyakorolhatja. A parlament hatalmának, súlyának és tekintélyének óriási megnövekedését jelenti ez azért, mert modern államban nincs egyetlen oly kérdés, mit a specker pénzügyi kérdésnek ne minősíthetne. Ezzel tehát az államélet egész területén megszűnt a lordok házának befolyása a törvényhozásra. Az angol parlamentnek ezen teljes függetlenítése a felsőháztól azonban

nem jelenti azt, hogy a lordoknak, a nagybirtoknak, a nagytőkének, a pénzarisztokráciának szava e parlamentben ne volna döntő. A mai angol parlament nem nép parlament, mert a felnőtt lakosságnak csak 63%-a választó, 1872 óta nem terjesztették ki a választójogot s mert majdnem kizárólag csak a birtokososztályok tagjai foglalnak benne helyet.

Az angol parlament mindenhatósága a jelen pillanatban nem jelenti még a demokrácia uralmát, hanem csak annak a 600 családnak vereségét, mely eddig a születés furcsa és különös jogán a felsőházban döntő befolyást gyakorolt a 415 milliót számláló angol világbirodalom sorsára, fejlődésére. A peerek alkonya kétségtelenül siettetni fogja a parlamenti reform kérdését. A feudalizmusnak s a konzervativizmusnak részleges vereségét a demokratikus pártok kétségtelenül arra fogják felhasználni, hogy a nép szélesebb rétegeinek szavazati joggal való felruházásával s ezzel a pártharcokba való bevonásával ellensúlyozzák a konzervatívok ama törekvését, hogy előlük a parlamenti üléseket elfoglalják.

Bennünket ez események különösen azért érdekelnek, mert a mi lordjaink nemcsak a főrendiházban, de a parlamentben is vétőjogokat gyakorolnak a demokratikus haladás minden kérdésében. Könnyen tehetik ezt ma még, hiszen a képviselőknek egyharmada gróf és báró, a többség nagyrésze nagybirtokos és az ő érdekszférájához tartozó vármegyei dzsentrí. Nekünk tehát voltaképpen két főrendiházunk van s azok egyikét hamisan parlamentnek nevezik. Csak az általános, egyenlő, titkos választójog peer-shubja fogja alkotmányunknak ezt a nagy hazugságát eltörölni s érvényre juttatni a nép dolgozó rétegeinek vétőjogát a néhány száz családdal szemben, mely születés és vagyon előjogán 20 millió embernek hozott eddig törvényeket.

A Magyar Békeegyesület évkönyve. A katonai kérdés nagy vitájában a Magyar Szent Korona Országai Békeegyesületének hírére se hallottunk. Ennélfogva némi bizalmatlansággal vettük kezünkbe a szentegylet terjedelmes évkönyvét, melyet az „Alkotmány” épületéből ingyen és bérmentve küldenek szét. Másrészt azonban örültünk, hogy ime békeegyesület van a Duna-Tisza táján, noha István gróf tudományos nézetei szerint ez már az Árpádok előtt is hadak útja volt.

Hátha megtudjuk, hogy mi a Békeegyesület és hátha ez a könyv kemény demonstráció? Erre is gondoltunk, de mihelyt kinyitottuk, a legelső oldalon teljes díszben egy pápai prelátus apátkanonok arcképére bukkanunk. A kanonok úr a béke elnöke ... Most már lázasan kutattunk az egyesület működése után s a titkári jelentésből a következőket tudtuk meg: Farkas Fái főtitkár, létszámemelő képviselő „Béke és márciusi eszmék” címén lelkesítő beszédet mondott a béke mellett. Zichy János gróf, a katonai testnevelés védnöke, lekötelező szívességgel nyilatkozott az iskolai béke-napról. Zipernovszky Károlyné úrnő Svájcban töltötte a nyarat, Roosewelt pedig kijelentette, hogy a béke megbontását *erővel* is meg kell akadályozni.

Megtudtuk, hogy „előadásai mind magas nívón voltak és közönségük érdeklődését teljes mértékben megnyerték”. Ezek közül – olvasóink iránti szeretetből – mi is közöljük vázlatosan Kenedi Géza választmányi tag (szintén létszámemelő) felolvasását, melyet „Társadalmi együttélés és béke” címén nagy sikerrel tartott meg. A szerző korábbi szociológiai nyomozásai és csabai szereplése előre is garantálják, hogy a társadalmi béke fejtegetése hivatott kezekbe volt letéve s az egyesület intencióit teljes mértékben képes volt kifejezésre juttatni.

Szerinte a társadalmi béke biztosítéka a helyes nevelés. Ezt úgy érjük el, ha szeretjük és kíméljük az állatokat, leszokunk az embermegszólásról és a politikai élet durvaságairól, gátat vetünk a romboló toalettversenynek és eldöntünk egy nagy kérdést, „mellyel nap-nap után találkozunk, mint az ellenségeskedés szülőakával: ki köszönjön

előbb?” Ezekhez még csak a konvenciók járulnak, melyek bizonyos távolságot tartanak az emberek között. Ilyen például, hogy „a belépésnél be kell-e vinni a női kalapot a szobába, avagy nem.”

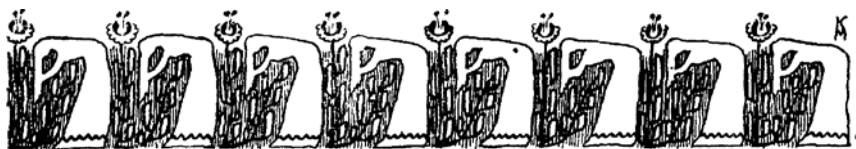
Kívülről még több előadó szolgálta hasonló sikerrel a béke eszméjét, de emelkedettség dolgában egyik se vetekedhetik a mélyjáratú vasárnapi purifikátorral.

Igy működik a kanonok úr áldásos vezetése alatt a Magyar Szent Korona Országai Békeegyesülete, bízva bízván egy szebb jövőben, „ahol a farkas a báránnyal lakik és a párdac a gödölyével” . . .

De mi, akiket a küzdelmes lét minden nagy kérdésben erélyes állásfoglalásra kényszerít, erőtlően pepecselésnek és kised játékknak tartunk minden társadalmi magatartást, mely az „általános emberi” ködébe búvik. Csak olykor borzaszt meg az emberi játék, ha legfelül a játékok királyában a véres cár arcára ismerünk. Az élet mezőnyeinek reakciós pályákban keringő emberek egyszer csak összeállnak s egy meglévő, egyetemes emberi vágyódás lovagjaiként állnak ki, amíg az események túrikk, hogy jámbor sóhajtásokkal távliberális törekvésekért epekedjenek. De mi lesz, mi lesz akkor, ha egyszer az egyetlen komoly békemozgalom, az öntudatos munkásság antimilitarista cselekvése nálunk is megindul? A nagy humanisták templomi szószerkeikből eltévelyedésről szónokolnak majd, reakciós sajtójuk a fegyveres hatalom beavatkozását sürgeti és az állam öreg hajóján a szétszaladt jótétellek jajveszékeltő erősködéssel fújják majd a mentőtűlköket. *Rub.*

A katolikus eszperantisták gyülekezete üdvözlő, azaz áldó sürgönyt kapott a pápától. Nagyon furcsa valami ez a katolikus eszperantó. Egy gondolatterjesztő eszköz – a gondolatlanosság szolgálatában. Olyasféle ez, mint a telegráf sodrony, melyből kikapcsolták az áramot. Egy darab drót és semmi több. De valamit mégis, mintha kifejezne Öcsalhatatlanságának alkalmi áldása: azt, hogy Róma még a faji összeolvadást is szívesen látja, hacsak a felekezeti sáncok épségben maradnak.

Beteg a pápa. Krisztusnak földi helytartóját összetörte a láz. A tömjénfüstöt étherszag váltotta fel, ami mély és súlyos szimbólum. A bacillus elfelejtette megkérdezni, hogy csalhatatlan földi úrhoz van-e szerencséje. Ilyenkor a szigorúan természettudományi alapon álló orvosprofesszor vonul be üvegcséivel és műszereivel, megverekedni a kórral, amelynek mindegy, hogy római pápa vagy elátkozott istentagadó-e az áldozat. A mennyei malaszt itt csődöt mond s menekülnie kell a hazugságnak a minden hazugságok óshonából is.

KÖNYVEK.

Dhammó. (*Bevezetés Buddha tanába. Lénárd Jenő könyve.*) A keleti nagy fényforrás még nem apadt el. Míg a festőművészetet új meglátásokhoz és a kifejezésnek csodálatosan szép, új módjaihoz segítette, míg gyönyörű regeköltészete a ragyogó színeknek és a naiv, de mély szimbólumoknak csodálatos szépségeivel fizeti meg a vele foglalkozó orientalista fáradságát, vallása, Buddha tanítása mélységes filozófiával, okoskodásának kristályos tisztaságával a legklasszikusabb görög filozófus költők által nyújtott gyönyörűséget ismétlik meg az olvasóval. Meg tudjuk érteni, hogy amíg a keresztény világfelfogást – valamennyi keresztény felekezetet összeszámítva – 400 millió ember vallja magáénak, addig a buddhizmus híveinek száma 500 millióra rúg. Buddhó tanításával eddig a magyar irodalom nagyon mostohán bánt el. Alig egy-két kompendiumszerű füzetke foglalkozott Szidhható királyfi tanításainak az ismertetésével és csak a keleti vallásinváziótól rettegő keresztény sajtó méltatta kellő figyelemre, időközönként tendenciózus ismertetésekkel igyekezőn védekezni ellene. Annál nagyobb szolgálatot tesz Lénárd Jenő, komoly laikusnak és szakembernek egyaránt, a terjedelemre és tartalomra nagyszabású könyvével. „Dhammó”: Buddha törvénye, négy alapigazságból áll. Az első alapigazság a „szenvedés szent igazsága”. A létnek minden alakja szenvedés. „Aki tehát a testnek örül, az érzésnek, az észrevevésnek, a szubjektív megkülönböztetésnek vagy az öntudatnak örül, az a szenvedésnek örül s nem fogja elnyerni a szenvedéstől való megváltást”. A második alapigazság: „A szenvedés a vágyból keletkezik”. „... az érzések után való vágy, ez a léthez való ragaszkodás; a léthez való ragaszkodás okozza a lét folyamatát; a lét folyamata hozza létre a születést; a születés által pedig keletkezik az elaggás és halál, bánat, panaszkodás, fájdalom, szenvedés és kétségbeesés”. Minden szenvedést a vágy szüli. A harmadik alapigazság: „A szenvedés megszűnik, ha a vágy megszűnik”. Amikor a „megdicsőült, akit sehol sem kínoz a világon nyugtalanság, a szenvedéstől megkímélt, a vágytól megszabadult, a születés és elaggás tengerét átúszott, valójában átlátja az érzelmek okait, felvilágosodott a szelleme ... egy állapot, amelyben nincs sem szilárd, sem folyékony, sem forró, sem mozgó, sem pedig eme világ vagy másvilág, sem pedig nap vagy hold” ... ez a „nibbánam” vagy a szanszkritban nirvánám”. Ime, a földi lét megvetésének a hirdetése, amely a keresztény világfelfogás legjellemzőbb újítása a zsidó világfelfogással szemben. A negyedik alapigazság a „nagy, nyolcórétű út”, amely a szenvedés megszüntetéséhez vezet. Ez az alapigazság összefoglalása a buddhizmus moráljának és etikájának.

A pali „Buddhó” és a szanszkrit „Buddha” szó jelentése: „megvilágosodott”. Az indus királyfi másik neve „Tathagó”, a „megérkezett”, az „igazsághoz megérkezett”. Tanítása, amely szerint „az egész világ az okság törvénye alatt áll”, amely nem ismeri az eredendő bűn, a túlvilág, az emberi gyengékkel teli bosszúálló és

jutalmazó, imádságoknak és áldozatoknak örvendező istenfogalmát; messze felette áll a zsidó-keresztény vallásfilozófiának, de mégsem oszthatjuk azoknak a véleményét, akik a modern ember számára való vallást látnak benne, mert éppen, ami ellen a keresztény világfelfogásban legjobban küzdünk, a földi élet és földi gyönyörök megvetése, teljes mértékben megtaláljuk tanításában.

Akit Buddhó tanítása érdekel, kitűnő kalauzt kap megismeréséhez Lénárd Jenő 22 íves, nagy tudással és szeretettel megírt könyvében. f.

A Krisztus-legenda. (Ch. Virolleaud: *Die Christus-Legende. Humboldt-Bibliothek I. 1911. Ára 1 korona.*) Jézus alakját és ama sok szuggesztív feljegyzést, melyekre a hamar intézményesült egyház támaszkodik, a XX. század gondolkodó embere más módon állítja be és elemzi, mint ahogy a krisztusi eszmét majd két ezer éven át kisajátító, elferdítő és konzerválni akaró kereszténység teszi. Az ily természetű vizsgálat alatt szétbogarozódik a csodákkal túlon-túl színezett krisztusi tevékenység és realizált alapokra helyeződik a megváltás gondolatából táplálkozó hit. Mindenekelőtt megbizonyosodunk arról, hogy a Jézus alakjával csak betetőződött az a nagy messiásvárás, mely már évezredekkel Krisztus szereplése előtt folyton küldözte és teremtette a szenvedő és jogtalan népmilliók megváltására a maga prófétáit és isteni küldetésű vallásalapítóit. Jézus megjelenése és a neki tulajdonított szerep csak hatványozott kifejezése – egy tisztább és hangosan kiáltóbb megisméltése annak, amivel az addig szereplő Krisztusok a föld minden táján, több-kevesebb sikerrel, a meglévő rossz rendet felforgatni és a jogtalanokat egy jobb állapotba helyezni igyekeztek. Róma, Görögország, Perzsia, Egyiptom csodatévő istenített prófétái tesznek tanúságot amellet, hogy mennyi előjátékra és szereplőre volt szüksége a krisztusi Messiás eljövetelének. Minden időben és minden népnél foglalkoztatta a Messiás gondolata az elnyomottak képzetét és « minden esetben egy boldogító megoldást, vagy az akkori terhes állapotoknak egy szabadabb és gondtalanabb aranykorral való felcserélését ígerte. „Az elsők lesznek az utolsók és az utolsók az elsők” – mondta Jézus és vájjon mely idő volt híján ama utolsóknak, kik vágyva ne vágytak volna egy igazságosabb és jobb rend után és mely kor nélkülözi ama elsőket, kik előnyös helyzetükért az ily gazdasági felfordulást jósló és talán elő is segítő Messiások ellen ne fordultak volna, ha vérbe is kerül az elhallgattatás? Ez közös vonása minden Messiásnak. Jézusnak pusztulnia kellett, pedig Jézus nem volt felforgató, nem volt forradalmár, mert az általa hirdetett tan a meglévő állapotokban való megnyugvást és a türelmet jelentette. O a maga által szított elégedetlenségnek és felforgatásnak egyszersmind csillapítója és a biztonsági féke is volt. A halálára volt szükség híveinek, hogy midőn alakja a megfelelő időtávlatba tolódot, úgy hivatkozhasanak alakjára és szerepére, amint az minden próféta életére jellemző: isteni eredettel bíróra, homályba és csodákba burkolt cselekvésüre nagy megaláztatások elviselőjére és nagyszerű halált halóra. Az a tény, hogy a Jézus létét és szereplését megörökítő első írás majdnem Krisztus halála utáni száz esztendőbe esik, bizonyítja, hogy mily befolyást gyakorolhatott lényének eme visszamenő megállapítására az a sok a nép képzetében élő, prófétákat jellemző közös vonás, mely minden vallás megalapítójában fellelhető.

Ily mederben folyik Virolleaud vizsgálódása a Krisztus-legendáról. Nagy készültségel, szigorúan természettudományi ismeretekre hivatkozva elemzi e legendákat. Az apró fejezetekre osztott tanulmányban azt a meggondolandó körülményt állapítja meg, mely szerint a krisztusi legendák mindegyike nem más, mint ama törekvés, hogy a sok egy

húrú Messiás hasonló anyagából a Krisztus személyét, lényét és ténykedéseit a természeti tünemények legáldásosabbjával: a nappal azonosítsa. Mély perspektívájú elemzésében megállapítja, hogy a Jézust kitevő jellemvonások a régi más vallások alkotta Messiásokhoz híven elméleti számítással megcsinált képzetkomplexum, mely mindent fed, csak épp a létezhetett Jézus alakját nem.

Vitéz Miklós.

Faber Oszkár: A klerikális veszély. „A klerikális szervezkedés tárgyilagos ismeretése a leghathatósabb antiklerikális propaganda” – mondja Faber könyve bevezetésében és nyomban megindul velünk, hogy végigvezessen az alkalmazkodó egyház, félelmetesen kiépített harci szervezetén. A klerikális sajtópropaganda és a klerikális egyesületi élet adathalmaza megdöbbentő erővel igazolja szerző bevezető sorait. „A kisdedtől az aggastyánig, az óvodás gyermektől az egyetemi tanárig minden társadalmi réteget lefoglal a klerikális sajtó.” A 4-6 éves apróságnak az *Őrangyal* meséit olvasnak föl, a nagyobbak a *Kis Pajtást* kapják, a középiskolák tanulóit a *Zászlónk* vezeteli félre. Ez a diáklap már nem zárkozhatik el a tudományos kérdések elől, de mindig kiegészíteti azokat 50%-ra a vallással. A VII. évfolyam 30.000 számot küldött szét az országban. Az egyetemi hallgatókat *Az Egyetemi Mária-Kongregáció Értesítője* és a *Keresztény Magyar Ifjúság* lelkesíti a haladás irányának az egyetemen való ellenőrzésére és buzdítja pápai hódolásokra a „kuruc ifjakat”.

Ezekhez csatlakoznak a népies füzetek légiói, melyekben vallásos rémmesékkel és csodákkal dolgozik a XX. század katolicismusa. *Jézus Szent Szívének Hírnöke*, *Szűz Mária Virágos Kertje*, *Legszentebb Rózsafüzér Királynője* és a többi vallásos ponyva egy központi csodatermelő szövetkezet nagy üzemének titokzatos ákom-bákomjai.

Az intelligenciát a „tudományos” folyóiratok ejtik törbe. A népnek csodákat és meséket, az értelmiségnek tudományos mezbe öltöztetett célzatos cikkeket írnak. Az átmenet Prohászka pazar kiállítású lapja, az *Élet*. Tudományos igényeket szolgál az *Egyházi Közlöny* és a *Katolikus Szemle*, a skolasztikus bölcsélet érdekében pedig nemrég *A szellem* című, évenként háromszor megjelenő folyóiratot alapították.

Sajtójuk teljességét csak egyesületeik tökéletes sorozata múlja felül. Hogy milyen eredményekkel működik, megítélhető a következőből: „*Jézus Szent Gyermekségének Társulata* a pogányoknál kitett vagy elhagyott csecsemők „megmentésére”, klerikális szellemben való felnevelésére, igen gyakran papokká való kiképzésére alakult. Más szóval klerikális janicsárok toborzására. A társulat tagja lehet minden gyermek 12 éves koráig. Járulék hetenként 4 fillér. E jelentéktelennek látszó társulat évkönyve 12 nyelven jelenik meg s bevétele évenként több mint 3 millió korona.”

Nincs a társadalomnak olyan osztálya vagy rétege, amelyet ne szervezne egyesületekbe. *A népszövetségtől a néppártig a kongregációk* sokaságán visz keresztül az út. *A Mária-kongregációról* szóló fejezet leleplezésszerűen hat. A ráolvasott hivatalos adatokból és idézetekből förtelmes törekvések ordítanak. Módszerük ravasz, eszközeik erkölcsstelenek, eredményeik felrázóak. Ezekben érzi meg az ember legerősebben a klerikális veszély nagyságát, melyre úgy gondolunk a könyv elolvasása után, mint valami közeledő rémes árvízre.

A könyv szerző kiadásában jelent meg és 60 fillérért bármely könyvkereskedésben megszerezhető.

(Rub.)

MOZGALOM.

A Galilei Kör

fejlődésének megfelelően e nyáron intenzívebb munkát végzett, mint az előző szünetek alatt. Nyolc előadásból álló sorozaton kívül a természettudományok, a társadalomtudományok, valamint a szabadgondolkodó elmélet és mozgalom alapvető kérdéseiről szemináriumokat rendszeresített. E három szeminárium 24 előadását a Kör idősebb tagjai tartották, ami a nyári melegben és a vidéken tartózkodás idejében imponáló erőfeszítés, egyben pedig a Kör nevelő és önképző hatásának legszebb jele is. Ezeket a tagképző szemináriumokat a Kör nyaranta megújítja és közli bennök mindazokat az ismereteket, melyeket a mozgalomba kerülő minden öntudatos szabadgondolkodónak meg kell szerezni.

A Kör anyagi fejlődése lehetővé tette, hogy e nyáron megvesse könyvtárának alapját, mely elsősorban a szemináriumok és munkaelőadások szükségleteit szolgáló művek gyűjteménye. Ezzel kapcsolatban munkásoktatási szervezetét is megjavította, úgy hogy a jövőben az eddiginél is nagyobb szabású programm lebonyolítására lesz képes. Egészbevéve a Kör nyári tevékenysége a múlt évi működés visszaesés nélküli folytatása volt, további fejlődésének pedig ígéretes biztosítéka.

Idei működését az egyetemi hallgatókhoz intézet felhívással vezeti be, melyben az egyetemi ifjúságot csatlakozásra szólítja. Az új működési év ünnepélyes megnyitására meghívja az egyetem minden polgárát. A régi országház üléstermében szeptember közepére tervezett megnyitó a Galilei Kör megnövekedett erejének demonstrációja lesz.

A szeptemberi működés keretében a természettudományi világnézet két világhírű képviselőjének, Ostwaldnak és Loebnek meghívását tervezi a vezetőség.

A Galilei Kör jövő évi munkásságának a gerince három akcióból fog állni. Folytatja a *nemzetiségi békéről* szóló nagy vitáját, melyet már a múlt évben indított meg. E vitában résztvesznek az ország minden nemzetiségének progresszív törekvésű képviselői és gyakorlati eredményeül a nemzetiségi diákokkal való egyetemi együttműködés remélhető. Ezt a *nemek kérdéséről* szóló vita követi, melybe a nőknek az egyetemen való helyzetét is bekapcsolják. A harmadik vita címe a *parasztság jövője*. Erre az országgyűlési gazdapárt vezetői és agrárkérdéssel foglalkozó nevesebb szociológusaink is megígérték közreműködésüket.

Nagyjelentőségűnek ígérkezik a *Diákkönyvtár* megvalósítása is. E könyvtárban a tudományok eredményeit népszerű formában és olcsó füzetekben terjesztené a Kör.

Gazdag előadástervezele mellett szemináriumait is egész télen át működtetni fogja. Itt az eddigiektől eltérően minden fakultás szemináriuma a többi fakultásbelieket oktatja majd, ami a kölcsönös tanítás és együvértartozás igazi példája lesz.

A fenmaradó estéket tagértekezlelek töltik ki, melyeken a Kör idősebb tagjainak bevezetésében aktuális kérdéseket beszélnek meg.

Ez nagyvonalokban a Galilei Kör legközelebbi programja. A tudományok szeretete, a társadalmi törekvések iránt való mély érdeklődés és a baráti együttműködés nemes lendülete van benne.

A nagyváradai „Darwin-Kör”

második évében (1910/11) széleskörű működést fejtett ki. 1910 október 9-én tartott évi közgyűlésén, amelyen *Diner-Dénes József* „A modern világfelfogásról” tartott előadást, a tisztikar a következőképp alakult meg. Elnök: dr. Berkovits René. Titkár: Bartha Gyula. Pénztáros: Kenéz Jenő. Ellenőr: Katz Lipót. Választmány: dr. Ágoston Péter, dr. Mártonfy Marcel, dr. Rozvány Jenő, dr. Sarkadi Lajos, dr. Fried János, dr. Fehér Adolf, dr. Katz Béla, dr. Friedländer János, dr. Hirschmann Gyula, Molnár Jenő, Szondi György, Ernőd Tamás, Kun Márton, Bary Zoltán, Tausz István.

A nyolc estén tartott szemináriumban dr. *Rozvány Jenő* „A szociológia alapelveiről” „A gazdasági élet történetéről”, dr. *Lukács Endre* pedig „A szocializmus iskolái” címmel vezette a megbeszéléseket. Itt a hallgatók átlagos száma 30 volt. A kör vitaestéin két téma került tárgyalásra, az egyiket dr. *Katz Béla* (A modern kriminológia), a másikat dr. *Berkovits René* (A beszámíthatóságról orvosi szempontból) referálta; itt a hallgatók száma 60 volt. Legfontosabb volt a kör ezidei működésében az a (harmadik) vitaciklus, amelyet a „Társadalomtudományi Társasággal” közösen rendezett s amelyen *A középiskola reformja* került szóba. A következő referátumok adták a megbeszélés anyagát: A mai középiskoláról általában (dr. Endrei Kálmán). A történelem oktatása (dr. Ágoston Péter). A természettudományi oktatás (dr. Berkovits René). A klasszikus nyelvek oktatása (Bartha Gyula). A modern nyelvek oktatása (Scharf Miksa). A hosszúra nyúló vitákban a kör tagjain kívül középiskolai tanárok is résztvettek. A hallgatók átlagos száma itt is 60 volt.

A nyár folyamán a kör heti összejöveteleket tart, amelyeken a tagok aktuális eseményekről folytatnak megbeszéléseket. A következő évben szemináriumokon és vitaestélyeken kívül a kör munkástanfolyamok tartását is programjába vette.

Ferrer-Kör.

A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete Szegeden *Ferrer-Kör* névvel fiókot alakít. Az eddigiekből is valószínűnek látszik, hogy az egyesület az ország második városában harcos fiókot nyer. A végrehajtó bizottság több propaganda-estélyt tartott, melyeken a város értelmisége tömegesen csatlakozott az új szabadgondolkodó alakuláshoz. Az alakuló közgyűlést szeptember 17-ére tűzték ki, amikor is a Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete nevében „A klerikalizmus és a kultúra” címen dr. Póányi Károly fog előadást tartani.

Kultúra-Kör

címen fog a Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesületének magántisztviselő fiókja szeptember közepén újjáalakulni. Az előkészítő bizottság az érdeklődők bevonásával augusztusban két látogatott értekezletet tartott a Társadalomtudományi Társaság nagytermében. Az értekezleteken megalapozták a kör működési irányát és megbeszélték a működés eszközeit. Az előkészítő bizottság a napokban felhívást fog kibocsátani, melyben a tisztviselők kulturális helyzetét írja le és, mint az értelmiségi osztály egyik jelentős csoportját, az országos szabadgondolkodó mozgalomhoz való csatlakozásra hívja fel.